

Innkalling til møte i Studieutvalget ved Det juridiske fakultet

18.10.2022 kl. 9.15

Møterom 448, JUS II

Innkalles:

Halvard Haukeland Fredriksen (leder) (a)
Synne Sæther Mæhle (nestleder) (a)
Hilde Hauge (a) – vara for Erling Johannes Husabø (a)
Guri Lindblad (b)
Maria Sandtorv Møller (c)
Melisa Krüger-Demirtas (d)
Lars Henrik Rytter Øberg (d)

Sekretær: Anne Grethe Nielsen

Kontakt: studieutvalget.jurfa@uib.no

ePhorte 2022/334

Neste møte: 1.12.2022, kl. 09:15 i møterom 546.

Saksliste

Sak 59/22	Godkjenning av innkalling og dagsorden
	Innkalling: Dagsorden:
Sak 60/22	Orienteringssaker
<u>1</u>	Protokoll fra SU 15.09.2022. Godkjent på sirkulasjon 21.09.2022.
<u>2</u>	Fullmaktsvedtak: a) Endring av litteraturliste for JUS251-2-A og JUS251-2-B b) Endring av innleveringsfrist for JUS396 Masteroppgave (60 stp) c) Endring av litteraturliste for JUS214 Tings- og immaterialrett d) Litteraturliste JUS291-2-A EU and EEA State Aid Law <i>Fullmaktsvedtakene fås ved henvendelse til studieutvalget.jurfa@uib.no</i>
<u>3</u>	Muntlig presentasjon av medlemmer i SU samt kort orientering til nye medlemmer fra gruppe B og D
<u>4</u>	Studentenes helse- og trivselsundersøkelse (SHoT) 2022
<u>5</u>	Muntlig orientering om strategiprosess v/Ingrid Birce Müftüoglu
Sak 61/22	Saker til drøftelse/høring/uttalelse
<u>1</u>	Emneevalueringer V-22: - JUS123 Forvaltningsrett II - JUS135 Rettsstat og menneskerettigheter - JUS242 Rettergang - JUS271-2-C Energy and Climate Law - JUS291-2-A EU and EEA State Aid Law - JUS276-2-B European Human Rights - JUS250-2-D Velferdsrett - JUS250-2-C Health and Human Rights in the Welfare State

SU uttaler

Vedtaksaker	
<u>Sak 62/22</u>	Forslag til justeringer av «Instruks for veiledning og sensur på JUS399 masteroppgave»
Vedtaksforslag	«Instruks for veiledning og sensur på JUS399 masteroppgave» endres i tråd med forslaget i saksnotatet.
<u>Sak 63/22</u>	Ansvar for masteroppgaver innen sivilprosess og konfliktløsning
Vedtaksforslag	Professor Magne Strandberg overtar ansvaret for masteroppgaver innen sivilprosess og konfliktløsning fra professor Camilla Bernt fra og med vårsemesteret 2023.
<u>Sak 64/22</u>	Endring av emnebeskrivelse for JUS273-2-A Legal philosophy
Vedtaksforslag	Emnebeskrivelsen endres slik at <ol style="list-style-type: none"> 1. det under «Obligatorisk undervisningsaktivitet» tilføyes: «Each student must give a short presentation in a lecture/seminar.» 2. arbeids- og undervisningsformer endres fra «Lecture» til «Lecture/seminar.»
<u>Sak 65/22</u>	Endring av emneansvarlig JUS136 Obligasjonsrett
Vedtaksforslag	Førsteamanuensis Miriam Skag overtar etter professor Rune Sæbø som en av tre emneansvarlige for JUS136 Obligasjonsrett. Professor Erik Monsen og professor Hilde Hauge fortsetter som emneansvarlige sammen med Miriam Skag. Endringen trer i kraft 1.1.2023
<u>Sak 66/22</u>	Endring av emnebeskrivelse (antallsbegrensning) JUS288-2-A International Criminal Law
Vedtaksforslag	Antallsbegrensning på JUS288-2-A økes fra 50 studenter til 65 studenter. Emnebeskrivelsen endres i tråd med forslaget i saksnotatet.
<u>Sak 67/22</u>	Søknad om endring av vurderingsform (6 timers skoleeksamen) på JUS213 Erstatningsrett
Vedtaksforslag	Med virkning fra vårsemesteret 2023 gjøres følgende endringer for JUS213 Erstatningsrett: <ol style="list-style-type: none"> 1. Endring av litteraturlisten: «Kjelland , Erstatningsrett, 2019: Kapittel 3.3 Ansvar ved brudd på menneskerettighetene, s. 46-59» erstatter «Hagstrøm/Stenvik, Erstatningsrett, 2019: Kap. 6 Ansvar ved brudd på Den europeiske menneskerettighetskonvensjon s. 297-300.» 2. Vurderingsformen endres til 6-timers skoleeksamen med absolutt ordgrense på 4000 ord. 3. Ordgrensen for siste arbeidsgruppeoppgave utvides til 1500 ord 4. Professor Knut Martin Tande ivaretar emneansvaret alene i vårsemesteret 2023.
<u>Sak 68/22</u>	Ny litteraturliste for JUS222 Forvaltningsrett
Vedtaksforslag	Litteraturlisten for JUS222 Forvaltningsrett vedtas som foreslått av de emneansvarlige fra og med vårsemesteret 2023.
<u>Sak 69/22</u>	JUS214 Tings- og immaterialrett: Forslag om å unnlate obligatoriske kursoppgave V-2023 samt enkelte endringer i læringskrav og pensum
Vedtaksforslag	<ol style="list-style-type: none"> 1. I vårsemesteret 2023 skal det ikke leveres obligatorisk kursoppgave i JUS214 Tings- og immaterialrett. Antall innleveringer av arbeidsgruppeoppgaver økes i stedet fra tre til fire. 2. Emnebeskrivelsen endres i tråd med forslaget i saksnotatet.

Sak 70/22

Emneansvarlig JUS134 Rettshistorie og komparativ rett / JUS232 Komparativ rett og rettshistorie

---

Vedtaksforslag

Professor Anna Nylund trer inn som emneansvarlig i JUS134 og JUS232 sammen med professor Sören Koch.

Sak 71/22

Endring av litteraturliste JUS134 Rettshistorie og komparativ rett

---

Vedtaksforslag

Litteraturlisten for JUS134 Rettshistorie og komparativ rett endres i tråd med forslaget fra de emneansvarlige fra og med vårsemesteret 2023.

Eventuelt

Halvard Haukeland Fredriksen

Leder

Anne Grethe Nielsen

Sekretær

Orientering om studentenes helse- og trivselsundersøkelse (SHoT) 2022

I september ble resultatene fra studentenes helse- og trivselsundersøkelse (SHoT) publisert. Nær 60.000 studenter har svart på SHoT. Den er utført av Folkehelseinstituttet på oppdrag for studentsamskipnadene i Oslo, Trondheim og Bergen (SiO, SiT og Sammen). Svarprosenten er på 35 %. Undersøkelsen har et intervall på fire år, og ble gjennomført 2014, 2018 og 2022. Videre ble det i 2021 gjennomført en tilleggsundersøkelse på grunn av pandemien.

Resultatene fra SHoT er ikke delt inn etter studietilbud, slik at vi ikke har egne tall for vårt fakultet. En del av tallene er delt ut fra studiested. Undersøkelsen viser bl.a. at av studiestedene på Vestlandet er studentene klart mest fornøyd i Bergen.

I SHoT undersøkes blant annet følgende temaer:

- Boligsituasjon
- Økonomi
- Forhold på studiestedet (tilfredshet med studiebyen, fadderuke mv.)
- Studieferdigheter (studieprogresjon, tid brukt på studiene, eksamensangst mv.)
- Fysisk helse
- Psykisk helse
- Sosiale forhold
- Bruk av elektroniske medier
- Rusmidler

Den delen som fikk mest oppmerksomhet var knyttet til **psykisk helse**. Årets undersøkelse viser at 42 % av studentene rapporterer om psykiske plager, mens 35 % har så store plager at de kan betegnes som alvorlige. Dette er en økning fra 18 % i 2010, men heldigvis ned fra 45 % i 2021, hvor tallet nok var preget av pandemien. Kanskje er også årets tall preget av hvordan pandemien har rammet studentene. Det er mange årsaker til psykiske plager og forholdene ved studiene kan bidra til økningen, men den viktigste driveren kan også være forhold ellers i samfunnet.

Tallene for psykiske plager kan også sees i sammenheng med tallene for **ensomhet**. 29 % oppgir at de ofte eller svært ofte savner noen å være sammen med, mens 20 % oppgir at de ofte/svært ofte føler seg utenfor og 20 % oppgir at de ofte/svært ofte føler seg isolert. Noe som også kan være en ettervirkning etter pandemien.

Den andre delen av undersøkelsen som fikk en del oppmerksomhet var **rusmiddelbruk**. Majoriteten av studentene etterlyser flere alkoholfrie tilbud (61 %), og mange studenter opplever at det drikkes for mye i studentmiljøet (49 %). Noen rapporterer også at de har latt være å delta på studentarrangementer på grunn av at det drikkes for mye der. Det har de siste årene vært en betydelig økning i andelen studenter som rapporterer å ha brukt narkotika. Andelen har steget fra 23 % i 2010 og 2014 til 30 % i 2022. Som kjent er det en kompleks sammenheng mellom rusmiddelbruk og psykisk helse, og økt forekomst av

psykiske plager kan føre til økt rusmiddelbruk, samtidig som rusmiddelbruk også kan bidra til å forsterke psykiske plager.

Vedlegg: SHoT-undersøkelse 2022

[Tilbake til saklisten.](#)

Emneevalueringer vårsemesteret 2022

Alle emner ved Det juridiske fakultet skal hvert 3. år evalueres av emneansvarlig. Plan for gjennomføring av evalueringene samt rutinene er beskrevet i SU-sak 22/21.

Følgende emner skal ha emneevaluering i vårsemesteret 2022:

- JUS121 Norske og internasjonale rettslige institusjoner
- JUS123 Forvaltningsrett II
- JUS133 Rettskilde- og metodelære
- JUS135 Rettsstat og menneskerettigheter
- JUS242 Rettergang
- JUS250-2-C Health and Human Rights in the Welfare State
- JUS250-2-D Velferdsrett
- JUS271-2-C Energy and Climate Law
- JUS276-2-A Human Rights Law
- JUS277-2-A Introduction to Copyright Law
- JUS277-2-B International Copyright Law
- JUS291-2-A EU and EEA State Aid Law

Evalueringen for JUS121 Norske og internasjonale rettslige institusjoner, JUS1333 Rettskilde- og metodelære, JUS277-2-A Introduction to Copyright Law og JUS277-2-B International Copyright Law legges frem for studieutvalget på neste møte (1.12.2022).

Emneevalueringene samt studieutvalgets bemerkninger hertil skal inngå i fakultets årlige egenvurdering (se senest sak 51/21-4).

Studieutvalget bør komme med en uttalelse til hver enkelt evaluering.

[Tilbake til saklisten.](#)

JUS123 Forvaltningsrett II

Emneansvarlig

Bjørn Henning Østenstad

E-post

Bjorn.Ostenstad@jur.uib.no

Dette emnet har mer enn én emneansvarlig

- Nei

Kurset/emnet som evalueres her ble avholdt

Vår 2022

Evalueringen gjelder dette emnet:

JUS123 Forvaltningsrett II

Har det blitt gjort endringer i kurset siden forrige gang det ble avholdt? Hvis ja: hvilke?

1. Undervisninga gjekk fysisk, men med digitale alternativ. Det gjaldt både førelesingar, storgrupper og arbeidsgrupper.

2. Eksamen var tradisjonell skuleeksamen, ikkje "skuleeksamen heime" som førre året.

Bakgrunnen var betring i pandemisituasjonen. Dei fleste studentane er vel glade for meir fysisk undervisning, og det gjeld også lærarane.

Kursets struktur

Førelesingar: 12 x2 timar + repitisijsførelesing

Arbeidsgruppesamlingar: 8

Storgruppesamlingar: 4

Zoom-spørjetimar: 3

Emnet har tyngda av førelesingar tidleg i kursperioden. Dette har ei fagleg grunngjeving: Sentrale element i faget heng så tett saman at dei må introduserast tidleg for at studentane skal få tid og rom til å trenge inn i faget og opparbeide forståing og oversikt.

Dei ulike elementa i undervisningsopplegget er samordna. Førelesingane førebur tematisk arbeidsgruppeundervisninga den aktuelle veka, som så byggjer opp mot meir avanserte problemstillingar i storgruppene.

Opplegget for undervisninga er tett knytt til skildringa av læringsutbytte. Det gjeld på kunnskapssida, men også når det gjeld ferdigheiter: Problemstillingar frå eit breitt spekter av spesiell forvaltningsrett blir brukt i arbeids- og storgrupper for å illustrere funksjon og innhald av allmenne forvaltningsrettslege prinsipp, og samspelet mellom desse og det heimelsspesifikke rettskjeldematerialet. I tråd med denne tilnærminga veit studentane aldri frå kva del av den spesielle forvaltningsretten eksamensoppgåva blir henta.

I framtida bør nok den rettspolitiske dimensjonen sterkare inn i undervisninga, jf. "Kunne vurdere kritisk godleiken av element i den ulovfeste forvaltningsretten ut frå grunnleggjande verdiar som rettstryggleik.".Her er vi ikkje gode nok i dag.

Digitale elementer i kursgjennomføringen

Arbeids- og storgrupper gjekk fysisk, men med tilbod om digitale ekstragrupper pga. pandemien. Førelesingane vart halde fysisk, men vart parallelt overført digitalt ("strømmet").

Digitale element frå pandemitida som er verdfulle, er vidareført: (1) 3 digitale spørjetimar fordelt utover kursperioden, (2) møte på Zoom kvar veke mellom emneansvarleg og arbeidsgruppeleiarane.

Det vart ikkje utprøvd nye digitale element dette året.

Litteratur

Litteratursituasjonen er grei nok. Vi brukar standardverk i allmenn forvaltningsrett: Eckhoff/Smith, Forvaltningsrett. Det er også inne element frå spesiallitteraturen i velferdsrett og miljørett.

Det er nok på sikt behov for ei framstilling som i større grad problematiserer ein del av dei tradisjonelle inndelingane i forvaltningsretten som på ingen måte er sjølvsegde, og som oppvakte studentar stiller spørsmål ved. Det er også behov for ei tydelgare kopling mellom internasjonalt materiale og den tradisjonelle, norske forvaltningsretten, sjølv om dette delvis blir fanga opp i nyare utgåver av dei etablerte læreverka.

Studentenes arbeidsuke er normert til 40 timer i uka iht sentralt regelverk. I lys av dette: hvordan vurderer du arbeidsbelastningen i kurset ditt?

Eg vurderer arbeidsbelastninga som passe, og har aldri fått innspel om at vi er urimelege.

Forelesninger

Forvaltningsrett II fokuserer i stor grad på særlege rettskjeldeprinsipp, og ei rekke omgrep har ein strukturerande funksjon i emnet. Førelsingane si viktigaste rolle er slik sett å bidra til at studentane får ei tidleg forståing for relasjonen mellom ulike problemstillingar, omgrep og (tradisjonelle) inndelingar. Slik får dei ei starthjelp til å trenge djupare inn i stoffet gjennom sjølvstudium og arbeids-/storggruppe-undervisning.

Vidare tener førelsingane til å utdjupe problemstillingar, mellom anna med utgangspunkt i ei samstilling av synspunkt i litteraturen. Forvaltningsrett II er eit emne der det føregår mange diskusjonar om korleis problemstillingar bør skildrast - kall det gjerne 'systemdiskusjonar'.

Samla sett fyller førelsingane ein viktig funksjon i emnet.

Storgrupper og seminarer

Arbeidsgruppeleiarane fordeler ansvar innanfor arbeidsgruppa med tanke på førebuing til neste storgruppemøte. Det inneber at vi har eitt 'lag' frå kvar arbeidsgruppe som skal ha førebudd det same spørsmålet. Innleiinga kan vare maksimalt fem minutt, og så blir laga frå dei to andre gruppene spurt om å supplere. Slik får vi i gang ein diskusjon. Eg vurderer at balansen mellom studenaktivitet og lærarstyring på denne måten blir bra.

Arbeidsgrupper og arbeidsgruppeledere

Arbeidsgruppeleiarane er heilt sentrale for at emnegjennomføringa skal bli vellukka. Difor tilbyr eg Zoom-møte kvar veke for å gjennomgå aktuell oppgåve.

Arbeidsgruppeleiarane blir vidare oppmoda om å ta kontakt også elles om faglege spørsmål, noko fleire gjer. Dei merker e-posten med "Spørsmål fra arbeidsgruppeleder" og er høgst prioritert med tanke på rask respons.

Arbeids-/seminaroppgaver (1.-3. studieår: til arbeids- og storgrupper, 4. studieår: til seminarer)

Oppgåvene blir gjennomgått kvart år med tanke på om det er grunn til endringar eller utskiftingar. Dette året var éi oppgåve ny, både i arbeids- og storgruppesettet. Forvaltningsretten er samfunnsaktuell og alle oppgåvene har utspring i tematikk frå verkelegheita - som naturlegvis overgår den emneansvarlege sin fantasi. I år vart det teke inn ei praktisk oppgåve om utestenging for fusk etter universitets- og høyskoleloven etter "selvplagiat" under kursgjennomføring på jusstudiet: utspringet var ei autentisk sak ved ein annan institusjon (som følgjer bergensmodellen). Dette engasjerte studentane.

Inntrykket er at omfanget av arbeidsgruppeoppgåvene er ok. Vi startar litt forsiktig, og aukar på undervegs. Mot slutten av kurset har éi oppgåve dobbel ordgrense, mot at det ikkje er innlevering på den føregåande.

Ei utfordring er at storgruppeopplegget kan vere på grensa til for omfangsrikt. Det har kome tilbakemeldingar om at ikkje alle gruppene kjem igjennom alt, og det skapar misnøye mellom studentane. Så her er det spørsmål om det er behov for å nedskalere, eller om vi må leve med at storgruppeleiarane gjer ulike tidsprioriteringar. Til no har eg stått på det sistnemnde synspunktet.

I år har det kome inn fleire saker frå arbeidsgruppeleiarane om svake oppgavesvar / utilstrekkeleg kommentering

enn vanleg. Eg antar akkurat dét er tilfeldig. Inntrykket er at arbeidsgruppeleiarane er pliktoppfyllande og stiller ganske strenge krav det som blir levert.

Obligatorisk oppgave

Studentane fekk ei skikkeleg nøtt som obligatorisk kursoppgåve. Ho aktualiserte vanskelege, uavklarte spørsmål i forvaltningsretten. Ei slik oppgåve kunne ikkje vore gjeve til eksamen, men føremålet og rammene er andre under obligatorisk kursoppgåve.

Det har ikkje kome tilbakemeldingar om at ordgrensa var eit problem.

Eksamensoppgave og sensorveiledning

Oppgåver til ordinær eksamen og konte vart handsama i same møte. To studentar og ein storggruppeleiar var til stades, saman med emneansvarleg. Det var konstruktive diskusjonar der alle gav gode bidrag.

Emneansvarleg skreiv oppgåveutkasta åleine. I begge tilfelle ei tradisjonell, praktisk oppgåve.

Ingenting spesielt å melde om sensorretteiinga. Ho vart rutinemessige revidert i samband med nivåkontrollen. Men berre mindre presiseringar og utdjupingar var aktuelle.

Sensorkorpset

Sensorkorpset er stort sett stabilt. I år var det éin ny, og vedkomande var intern.

At nokre kjem bakpå med omsyn til fristar, er vanleg. Men ikkje verre enn at det let seg justere inn.

Sensorane får tilbakemelding i samband med nivåkontroll, men elles er det ingen regelmessig kontakt.

Karakterfordeling, strykprosent og frafall

A: 10,3
B: 31,3
C: 36,6
D: 16,7
E: 1,6
F: 3,4

Karakterfordelinga i år er nokolunde vanleg for dette emnet, og må tolkast som at det har lukkast å få ein stor del av studentane opp på eit nokså godt fagleg nivå.

Klagesensur og eventuelle kontrollkommisjoner

Klagesensuren: Av 77 klager førte 39 til vedtak om endring, 30 til gunst og 9 til ugunst. I fjor var det meir jamn fordeling mellom utfall til gunst og ugunst. Sensorane vart åtvare om faren for utgliding i samband med nivåkontrollen.

Det er gjennomført 5 kontrollkommisjonar, samtlege med eit avvik på 2 karakterar: 4 av sakene gjaldt avvik til fordel for studenten, 1 til ufordel.

I to saker vart resultatet frå ordinær sensur ståande (F), i to saker vart det ei 'mellomløysing', og i éi sak vart resultatet at kandidaten gjekk opp to karakterar (frå D til B).

Andre elementer knyttet til eksamen som bør påpekes

Kandidatane hadde berre 'standardpakken' av rettskjelder tilgjengeleg, dvs. ikkje rettspraksis. Enkelte studentar mislikte det.

Frå emneansvarleg si side kan dette valet dels sjåast som ei korrigering inn frå fjoråret med "skuleeksamen heime"-konseptet, dels at spørsmålet om å avvike frå standardpakken måtte takast stilling til på eit tidspunkt då mykje enno var uavklart med tanke på rammene for eksamen (pandemien).

Årets digitale tilbakemelding fra studentene

32 studentar svarte: 23 kryssa av for "bra", 8 for "middels" og 1 for "dårlig" gjennomføring av emnet.

I fritekst-svara blei ulike forhold nemnt, men utan noko klar retning.

Internasjonalisering

EØS- og EMK-rettslege problemstillingar blir introdusert i emnet, mellom anna for å perspektivere den tradisjonelle norske forvaltningsretten og vise yttergrenser. Dette skal vidareutviklast under JUSS222, det nye forvaltningsrettsemnet. (Enkelte dommar frå EMD (engelsk) blir føresett lest i samband med oppgåveløysing, men er ikkje på pensumlista.)

Samlet vurdering av kurset, og ev. forslag til tiltak for neste års kurs

JUS123 har over tid funne ei tenleg form. Desse erfaringane blir teke med i utviklinga av JUS222.

Lokaler og undervisningsutstyr

Ingen merknader.

Andre forhold som bør kommenteres

Nei.

JUS135 Rettsstat og menneskerettigheter

Emneansvarlig

Jørgen Aall

E-post

aall@uib.no

Dette emnet har mer enn én emneansvarlig

- Nei

Kurset/emnet som evalueres her ble avholdt

Vår 2022

Evalueringen gjelder dette emnet:

JUS135 Rettsstat og menneskerettigheter

Har det blitt gjort endringer i kurset siden forrige gang det ble avholdt? Hvis ja: hvilke?

Noe større grad av fysiske forelesninger/storgrupper

Kursets struktur

-Jeg mener: ja. Det er 24 t forelesninger + 3 dobbelttimer storgrupper.

-Alle vesentlige elementer i beskrivelsen er dekket i forelesningene og de mest sentrale i storgruppene

-Elementene i beskrivelsen gjenfinnes lett i undervisningen - generelle emner (sikreplik, lov, forholdsmessighet mm) behandles først, deretter spesielle emner (torturforbud, frihetsberøvelse mm)

Digitale elementer i kursgjennomføringen

Forelesninger dels fysisk, dels opptak. Plenum-samlinger/spørretime på zoom. Storgrupper dels fysisk, dels på zoom.

Mitt inntrykk (basert på tilbakemeldinger) er at de fleste foretrekker fysisk undervisning, men likevel at opptaket av forelesningene verdsettes (bl.a. for repetisjonsformål).

Litteratur

Litteraturen oppdateres fortløpende. Ny utgave av læreboken 2022.

Studentenes arbeidsuke er normert til 40 timer i uka iht sentralt regelverk. I lys av dette: hvordan vurderer du arbeidsbelastningen i kurset ditt?

Arbeidsbelastningen er nok relativt stor. Det er mye som skal læres på relativt kort tid. (Det er samtidig noe av grunnen til at jeg har gått inn for kursstart allerede før jul).

Forelesninger

Forelesningene følger pensum, men gir oppdateringer både når det gjelder rettskilder og faktum, dvs faktiske begivenheter fra nyhetsbildet av interesse for emnet - som det er mange av!

Opptak av forelesningene publiseres kort tid etter forelesningen - god erfaring.

Det er en viss studentaktivitet i form av spørsmål. Men det legges først og fremst til rette for dette i andre fora (zoom-møter, storgrupper e-post/kunngjøring hvis allmenn interesse, ol.

Storgrupper og seminarer

Ja, studentene skal være aktive. Tildelse oppgaver på forhånd, også i form av prosedyreøvelse.

Det er litt ulike oppfatninger om det siste. Men det er mitt inntrykk at de fleste er positive. Viktig at det settes av tid til oppsummeringer/avklaringer etter slik studentaktivitet.

Arbeids-/seminaroppgaver (1.-3. studieår: til arbeids- og storgrupper, 4. studieår: til seminarer)

-Både og. De fleste oppgavene går igjen. Det skjer likevel en løpende justering hvor deler tas ut og erstattes med nye.

- Mitt inntrykk er at oppgavene fungerer bra.
- Studentenes kommentering er gjennomgående akseptabel, selv om kvaliteten varierer.
- Mitt inntrykk er også at omfanget er passelig og at det er mulig å løse oppgavene innenfor ordgrensen.

Obligatorisk oppgave

Også her er min oppfatning at det kan svares bekreftende på begge spørsmål.

Eksamensoppgave og sensorveiledning

- Det ble avholdt oppgaveutvalg som fungerte godt. Studentene hadde få/ingen innvendinger
- Oppgaven ble skrevet av kursansvarlig
- Oppgaven inneholdt teori (1/3) og praktikum (2/3)
- Jeg fikk bare positive tilbakemeldinger fra sensorene

Sensorkorpset

-Ja det er stort sett fast korps. Så vidt huskes med en ny sist. Fristene ble overholdt. Sensorene blir først og fremst fulgt opp ved sensorveiledning og nivåkontroll. Det forekommer også (en sjelden gang) oppfølging i form av svar på spørsmål pr e-post eller telefon (som ev formidles til øvrige sensorer hvis generell interesse).

Karakterfordeling, strykprosent og frafall

Her er de tallene jeg har vært i stand til å fremskaffe:

2019: A: 9,5; B: 26,8; C: 36,6; D: 19; E: 6,4; F: 1,7
 2020: A: 14; B: 31; C: 38; D: 13; E: 4; F:
 2022: A: 8,6; B: 33,8; C: 38,8; D: 12,6; E: 2,5; F: 3,7

Klagesensur og eventuelle kontrollkommisjoner

Klager forekommer hvert år, kontrollkommisjoner ytterst sjelden.

Årets digitale tilbakemelding fra studentene

Tilbakemeldingene varierer, men de fleste er positive på de fleste rubrikker (forelesninger, læremidler, osv). På negativ side har jeg merket meg at flere mener kurset er for omfattende. Det skyldes antagelig blant annet at man i tillegg til litteraturen må sette seg inn i en del EMD-dommer ol. rettskilder som er på engelsk. Vi prøver å lette oppgaven for studentene ved å ta de viktigste relativt grundig i undervisningen. I fritekst-feltet fremkommer det mye forskjellig, for eksempel sier student A at foreleser X har et meget pedagogisk opplegg, mens student B sier om samme at forelesningene virker å være uforberedt og tatt på sparket. - > Det er vanskelig å navigere etter slikt.

Internasjonalisering

Emnet har et betydelig engelskspråklig innslag, særlig når det gjelder rettskilder (EMDs dommer). Det er også engelskspråklig litteratur (på tilleggslisten)

Samlet vurdering av kurset, og ev. forslag til tiltak for neste års kurs

135 er på vei ut. Hovedlinjene vil bli beholdt 2022/23 og erfaringene vil bli videreført til JUS221. En viktig erfaring er å fokusere på generelle og viktige ting tidlig (eksempelvis lov- og forholdsmessighetskrav), slik at studentene gis forutsetninger for å håndtere både slike generelle temaer og anvendelsen av dem på mer spesielle områder (eksempelvis ved inngrep i ytringsfriheten) tidlig og med høy repetisjonsfaktor.

Lokaler og undervisningsutstyr

Fungerer oftest, men ikke alltid bra. Bl.a. har det vært tilfeller av at filmopptak ikke har funket (til studentenes frustrasjon).

JUS242 Rettergang

Emneansvarlig

Magne Strandberg

E-post

magne.strandberg@uib.no

Dette emnet har mer enn én emneansvarlig

Ja

Emneansvarlig

Ørnulf Øyen

Kurset/emnet som evalueres her ble avholdt

Høst 2021 og vår 2022

Evalueringen gjelder dette emnet:

JUS242 Rettergang

Har det blitt gjort endringer i kurset siden forrige gang det ble avholdt? Hvis ja: hvilke?

Strukturen for undervisningen i sivilprossdelen av kurset ble endret fra studieåret 2021/2022.

Endringen innebærer at det veksles mellom forelesninger og seminarer, men vekslingen er mer moderat enn hva studentene møter i faget JUS241 Strafferett.

For øvrig er det ikke gjort noen større endringer for det studieåret evalueringen angår, men det kommer noen endringer for studieåret 2022/23, se under undervisning og vurdering.

Kursets struktur

Strukturen på kurset har stort sett vært uforandret i temmelig mange år. Kurset starter i midten av november. Eksamen avholdes i månedsskiftet februar/mars. Disiplinene sivilprosess og straffeprosess undervises separat.

Undervisningen i sivilprosess starter i midten av november. Først kommer ca 2/3 av forelesningstidene, og deretter de fire første seminarsamlingene. Til slutt kommer de siste forelesningstidene, og de siste tre seminarsamlingene. I uke 2 og 3 er det forelesninger i straffeprosess, mens seminarer i straffeprosess avholdes i uke 5 til 7. Det eneste obligatoriske elementet er en kursoppgave, som studentene som oftest jobber med i uke 4. Etter at undervisningen er ferdig, har studentene ca. to uker til eksamensforberedelse.

Digitale elementer i kursgjennomføringen

I studieåret 2021/22 var det lagt opp til at undervisningen skulle være mest mulig fysisk etter at undervisningen året før hadde gått digitalt pga korona. Det var lagt opp til at forelesningene skulle gå fysisk, men med filmopptak som ble lagt ut umiddelbart til studentene. Det var likevel en forelesning i sivilprosess som måtte gå digitalt pga nedstengning, men det medførte ingen dramatik. I uke 2 og begynnelsen av uke 3 gikk forelesningene i straffeprosess digitalt pga nedstengningen. I tillegg til filmopptak som nevnt ble alle timene strømmet. Litt ut i uke 3 ble det åpnet for fysisk undervisning, men ikke fullt ut. Dette ble løst ved at 1/3 av kullet ble invitert til å møte fysisk hver gang på forelesningene i straffeprosess. Seminarer både i sivilprosess og straffeprosess var slik at studentene selv kunne velge

om de ville delta på fysiske eller digitale grupper. Tre av elleve seminargrupper var satt opp digitalt. For en del av lærerne medførte dette at man måtte bytte mellom fysisk og digital undervisning, men heller ikke dette medførte noen dramatik. De digitale gruppene fungerte stort sett godt, men vårt inntrykk er likevel at det er klart gunstigere med fysiske seminarer. De restriksjonene som fortsatt gjaldt i uke 5 medførte at alle seminargruppene i straffeprosess denne uka måtte avvikles digitalt. I uke 6 og 7 var det igjen fysisk undervisning for de åtte fysiske seminargruppene.

Litteratur

Hovedlitteratur er I L Backer "Norsk sivilprosess" og Ø Øyen "Straffeprosess". I tillegg er der en artikkel av HH Fredriksen og M Strandberg. Hovedlitteraturen er nylig oppdatert og etter vår oppfatning gode læreverker i prosessrett.

Studentenes arbeidsuke er normert til 40 timer i uka iht sentralt regelverk. I lys av dette: hvordan vurderer du arbeidsbelastningen i kurset ditt?

Arbeidsbelastningen for studentene er høy. Prosessrett er et omfattende emne med mye lovtekst med tilhørende forarbeider, mye rettspraksis og også mange ulike formålsbetraktninger som studentene må forholde seg til. Etter vår oppfatning er det likevel fullt mulig å gjennomføre emnet innenfor de 40 timene i uken som det er lagt opp til. En del studenter klager over høy arbeidsbelastning på emnet, men vi noterer oss også at en rekke studenter både finner tid til å være trainee og til å ta opp emner fra tidligere studieår mens undervisningen i rettergang pågår. Vi er skeptiske til studentenes mulighet til å ta opp emner fra tidligere studieår på denne måte og det forstyrrer særlig seminarundervisningen i sivilprosess. Vårt forslag til løsning er at gjentak av eksamen heller bør gjøres på konteeksamen i august enn samtidig med andre emner.

Forelesninger

Det er separate forelesningsrekker i sivilprosess og straffeprosess. Det blir ikke forelest om nesten alle temaer innenfor læringsmålene. Forelesningene er konsentrert om de viktigste læringsmålene og i første rekke om de temaene som er vanskeligst. I sivilprosess brukes forelesningene også delvis for å supplere læreboken på et par temaer hvor den er litt knapp, noe som for eksempel gjelder for reglene om bevis og rettskraft.

Vi har pleid å bruke det automatiske opptakssystemet slik at studentene får tilgang til forelesningene så snart det er teknisk mulig. Vi er usikre på om dette pedagogisk sett er en god løsning, og vi har en mistanke om at mange studenter bruker mer tid på forelesningene enn de egentlig burde. Vi har likevel opplevd at det er en til en viss grad berettiget forventning blant studentene om at forelesningene blir lagt ut som video.

Studentene er i liten grad aktive. Forelesningene er inntil videre i ren, klassisk stil med en foreleser i 2x45 minutter. Vi har planer om å gjennomføre noe mer dialogforelesninger etter hvert, forhåpentligvis allerede fra studieåret 2022/23.

Storgrupper og seminarer

Det er separate seminarrekker i sivilprosess og straffeprosess. Begge seminarrekkene er stort sett basert på praktiske oppgaver som løses i fellesskap mellom lærer og studenter. Vi har brukt mye tid på å utvikle oppgavesettene, som tar opp nesten alle sentrale temaer i emner. Studenter som deltar på seminarene vil ha gode forutsetninger for å være godt forberedt til eksamen.

Studentene er stort sett godt forberedte til seminarene, men aktiviteten fra studentene variere likevel ganske sterkt fra den ene gruppen til den andre. Etter vår oppfatning er seminarundervisningen god, og studenter som stiller godt forberedt vil ha et godt læringsutbytte av dette.

Arbeidsgrupper og arbeidsgruppeledere

Ikke aktuelt

Arbeids-/seminaroppgaver (1.-3. studieår: til arbeids- og storgrupper, 4. studieår: til seminarer)

Ikke aktuelt

Obligatorisk oppgave

Det avholdes obligatorisk kursoppgave hvert år. Oppgaven er som regel en praktikum, men det kan ofte være kombinert med en teorioppgave. Vår ambisjon med kursoppgaven er at studentene skal få skrivetrening og at man skal få en forberedelse til eksamen. Vi har derfor stilt små krav for å få oppgaven bestått og har heller satt inn ressursene på å gi best mulig tilbakemeldinger og kommentarer til studentene.

Kursoppgaven kommenteres av samme sensorcorps som brukes til eksamen. Dette er en ordning som fungerer noenlunde bra i den forstand at de aller fleste sensorene gir gode tilbakemeldinger til studentene.

I studieåret 2021/22 ble studentene stilt overfor et spørsmål om internasjonalt verneting, noe som det verken hadde vært forelest inngående i eller det er vanlig å teste studentene i på eksamen. Vi mener likevel at dette er forsvarlig i og med at studentene har flere dager på å finne ut av spørsmålet og strykgrensen praktiseres meget liberalt slik at alle som har gjort et forsvarlig forsøk vil få bestått

Eksamensoppgave og sensorveiledning

Eksamensoppgaven for studieåret 2021/22 var en praktikumsoppgave som bestod av en del i sivilprosess og en del i straffeprosess. Vi prøver alltid studentene i begge prosessformene, og vanligvis blir det utarbeidet en praktikum for hver del. Vi mener at dette er den beste måten å prøve studentene på, men vi tillater oss å nevne at det for de emneansvarlige er meget arbeidskrevende å skrive to separate praktikumsoppgaver – og det tar atskillig mer tid enn det som blir honorert i undervisningsregnskapet.

Vi hadde oppgaveutvalgsmøte i forkant. Slike utvalg fungerer etter vår mening godt, og er også nødvendige for å teste at oppgaveteksten er tydelig nok og passe omfattende.

Sensorveiledningen var svært god.

Sensorkorpset

Sensorene er stort sett praktikere, gjerne advokater eller dommere. Nesten alle sensorene har vært med som sensorer flere ganger før, de er stødige sensorer og har gode faglige kvalifikasjoner. Vi opplever likevel iblant at forespurte sensorer takker nei og da gjerne med den begrunnelsen at kommentering av obligatorisk kursoppgave tar for lang tid.

Samarbeidet med sensorene fungerer meget godt. Tilbakemeldingene fra sensorene underveis i nivåkontrollen var at arbeidet gikk effektivt og forholdsvis kjapt, noe som særlig skyldes at oppgaveteksten var godt egnet til å skille kandidatene og at sensorveiledningen var klar og instruktiv.

Karakterfordeling, strykprosent og frafall

Karakterfordeling, strykprosent og frafall var omtrent den samme i 2021/22 som i foregående år. Det er ingenting i tallene som gir grunn til bekymring, og vi derfor ingen grunn til å repetere tallene her.

Klagesensur og eventuelle kontrollkommisjoner

Klagesensurene gikk som normalt, og det er ikke noe spesielt å bemerke. Det var to eller tre saker til kontrollkommisjon hvor resultatene til slutt endte på et mellomstandpunkt.

Andre elementer knyttet til eksamen som bør påpekes

Vi har aldri sett noe behov for en ordgrense så lenge eksamen avholdes som ordinær skoleeksamen. Sensorene har heller aldri etterlyst dette på vårt emne, tvert om har sensorene som sagt ansett sensuren. Som sensorene ofte spiller inn til oss: det er oppgavens evne til å skille kandidatene fra hverandre som er sentrale for hvor lang tid de må bruke, ikke antall ord.

Fra og med studieåret 2022/23 har Studieutvalget – til tross for de emneansvarliges protest – vedtatt at det skal være ordgrense i Rettergang. Vi er bekymret for hvordan dette vil slå ut på eksamen. Vi er redde for at eksamen kommer til å bli vanskeligere og dermed føre til høyere stryktall fordi vi mest sannsynlig må ta ut de enkleste spørsmålene for å gi en oppgave som studentene skal kunne besvare innenfor ordgrensen.

Årets digitale tilbakemelding fra studentene

Studentene oppgir at de stort har vært godt fornøyde med den digitale undervisningen, men de fleste oppgir samtidig at de foretrekker fysisk undervisning. Vi er av samme oppfatning. Vi har likevel valgt å videreføre digital undervisning på siste seminarsamling før jul fordi den kommer så tett oppi juleferien (ofte 20. eller 21. desember) at vi bør legge til rette for at de som ikke bor i Bergen kan følge undervisningen hjemmefra.

Internasjonalisering

EMK-jussen er relevant både i sivilprosess og straffeprosess. Studentene skal egentlig ha god innsikt i dette fra 3. studieår, men vår erfaring er likevel at det både på forelesninger og seminarer må gis en repetisjon av det meste av dette. Fra og med inneværende studieår vil det bli gitt en egen dobbelttime med forelesning hvor EMK artikkel 6 står sentralt. EØS-retten er relevante i deler av sivilprosessen. Vi jobber stadig med å få dette bedre inkorporert i emnet og vil fra og med inneværende studieår ta opp dette i større grad både på forelesninger og seminarer.

Samlet vurdering av kurset, og ev. forslag til tiltak for neste års kurs

Vi mener at emnet fungerer godt. Arbeidsbelastningene til studentene er høy, men etter vår mening er den som sagt forsvarlig. Det hadde likevel vært velkomment med flere studiepoeng til emnet, men vi antar at dette ikke er aktuell politikk.

Oppstarten av kurset blir litt annerledes studieåret 2022/2023. Nedleggingen av etikkurset har ført til at faget Rettergang er tilført to nye undervisningsdager. Disse brukes til en ny innledning på kurset. Først vil det gis en forelesning på 4 timer, som skal være en introduksjon til både selve kurset og rettsområdet prosessrett. Den tradisjonelle introduksjonstimen innlemmes i de 4 timene. Deretter kommer den nevnte dobbeltimen om EMK. På denne måten vil studentene tidlig få en introduksjon til prosessuell rett, som er overbygningen mellom de to underdisiplinene sivilprosess og straffeprosess.

Fra studieåret 2022/2023 er etikk en del av emnet Rettergang. Vi har forsøkt å innarbeide etikk i undervisningen, både i sivilprosess og straffeprosess, og både i forelesningene og seminarundervisningen.

Men kurset var som nevnt alt temmelig intensivt, slik at det er begrenset hvor mye tid som kan vies til etikk.

JUS271-2-C Energy and Climate Law

Course supervisor I Name

Ignacio Herrera Anchustegui

Email

Ignacio.Herrera-Anchustegui@uib.no

This course has more than one course supervisor

- Yes

Course supervisor II

Tina + Ernst Soliman Hunter + Nordtveit

The course was taught during the following semester

Autumn 2021

The evaluation applies to the following course:

Other course

Course name (if the course is listed above)

JUS271-2-C Energy and Climate Law

Have changes been made to the course since the last time it was taught? If so, please elaborate?

Yes, this course has been discontinued and split into two courses. One for energy law and one for climate law.

This change has proven to be a smart move: we have increased substantially the number of students in each of these courses compared to the joint version. This is not due to lack of interest but due to the fact that students are/were wary of a course with 20 ECTS.

While we have not had a chance to evaluate the new courses, the impetus of the students (for this and the previous semester) seem to indicate that this change was for the better.

Course structure

This course had 20 lectures and 2 workshops/preparation for the exam sessions.

Public international law related to climate change and natural resources

Climate change litigation and trends

Carbon markets

International and Comparative Law related to hydrocarbons extraction

European electricity markets

Competition and State aid in Energy Law

A full description is here: <https://www.uib.no/emne/JUS271-2-C>

Digital elements of course completion

The previous course had not that many digital elements in class.

Literature

The literature list for this course is no longer available in our system (or I am not able to find it).

How do you assess the students' workload in your course?

The course had probably a good but not very high workload for the students - now that it has been split into two courses the load is likely to be higher.

Lectures

We had up to 4 lecturer in this class that focused on specific areas of their expertise. Participation was encouraged and by some of us almost required/strongly incentivized. Students usually were engaged and interested (more in climate than energy, but actively in both).

Participation online was less than in person, but we also managed to get some active students.

The workshops and case solving were good initiatives. And we keep using them.

Recordings worked fine - and made available early - the same as with the slides. With the recordings, however, class attendance drops.

Group meetings

Not for this class, but group discussion in class are promoted.

Written assignments

Yes, students were required to write an assignment that counted for 50% of the grade. 2000 words (excluding footnotes).

Students typically respond well to this (and lowers pressure from the final exam).

Each year a new topic was chosen and it is chosen for the course, typically to cover something important that we do not discuss in the lectures.

Mandatory assignment

See above

Examination question paper and guidance for external examiner

The assignment was prepared by Ernst, Tina and I with 3 questions. Each one of them covering different aspects of the subject.

The questions were a combination of practical cases with some reflection/theory.

This exam was reviewed internally, thus no external examiners were involved.

External examiner group

See comment above

Grade distribution, fail percentage and dropout rate

The expected grade records were obtained by the students, with a not large variation between the written assignment and the school exam. No major alterations were noticed due to COVID (but perhaps the grading and circumstances were a bit more relaxed than without it)

Reassessment of examination grade and any control commissions

If I do not remember uncorrectly, there were no complaints in this semester.

Internationalisation

This was (and still is) a very international subject. The angle of this course was comparative law. The literature is entirely in English.

Overall evaluation of the course, and any proposed measures for next year's course

See comments before about this course being split.

Facilities and teaching equipment

Adequate facilities and mostly online teaching.

JUS291-2-A EU and EEA State Aid Law

**Course supervisor I
Name**

Malgorzata Cyndecka

Email

malgorzata.cyndecka@uib.no

**This course has more than one course
supervisor**

- No

**The course was taught during the
following semester**

Spring 2022

**The evaluation applies to the
following course:**

JUS291-2-A EU and EEA State Aid Law

Have changes been made to the course since the last time it was taught? If so, please elaborate?

There has been made a change regarding the evaluation. From 2015 the final grade was based on an essay (25%) and a school exam (75%). In 2022, the final grade was based on a school exam only. The change has been made to verify whether a reduced workload would influence students' results. There were no noticeable changes as regards the students' understanding of the subject.

Course structure

The course has a balanced teaching composition and the course programme seems suitable based on the description of learning outcomes. This has been confirmed by the school exam that consists of a practical and theoretical assignment. The students must not only identify the relevant rules that apply to the case at hand, but also apply them correctly. The assignments are always rather open, which leaves room for identifying potential challenges that may arise and propose solutions. The lectures include discussions, usually based on State aid cases that are well known in the students' home countries. Having some knowledge of the cases facilitates expressing opinion on how the legal framework works in practice. The students can put it in a wider legal and political perspective. The latter is relevant given the political character of State aid rules compared to i.a. Competition law.

Digital elements of course completion

Apart from streaming and recording the lectures due to the Covid-19 outbreak, the students have access to a special module in mitt.uib that covers State aid temporary framework for Covid-19 measures. The module consists of a short lecture, a presentation of the objectives of State aid intervention by EU Competition Commissioner, an explanation of the relevant legal framework, a reading assignment, and an overview of aid measures implemented in the EU/EEA member states.

Literature

It is rather difficult to propose relevant literature. The legal framework is being constantly changed, which renders the recommended handbooks obsolete. They are also quite expensive. In 2023, it will be possible to change the obligatory literature as a new handbook was published after the 2022 course had been completed.

How do you assess the students' workload in your course?

It is suitable given the ECTS the course accounts for.

Lectures

As the literature becomes obsolete at a very fast rate, the lectures are essential. The recordings have been published immediately after every lecture and made available until the end of summer holidays. The students have been grateful for the possibility to have access to recordings although that could have resulted in fewer students attending the lectures in person. The 2023 course will most probably not be streamed and recorded. Not all students are active, but there is usually a group that asks questions and engages in a discussion.

Group meetings

No.

Written assignments

Apart from the last semester, all students have to submit an essay. The topic of the essay is always new. Given that the essay amounts to 25% of the final grade, the students usually put a lot of effort in writing it. There were very few cases when the assignment was of a rather poor quality. They have one week to complete the assignment and that period of time is appropriate. There have never been any complaints about the deadline.

Mandatory assignment

See the previous answer.

Examination question paper and guidance for external examiner

The exam assignments are prepared by the course supervisor.

The essay usually takes a form of a complaint sent to the EU Commission in which a potentially unlawful and incompatible aid is being reported. The students have to prepare a preliminary assessment of the complaint and identify the relevant rules that apply to the case at stake.

The school exam consists of a theoretical and practical question. The practical question raises many State aid issues that the students need to comment on and address by applying relevant rules.

The students are always offered an extra lecture during which the course supervisor comments on the assignments from the previous years. The time of the lecture is chosen by the students given their preparations to the exam.

External examiner group

The essay and school exam are evaluated by the course supervisor. The students usually receive the results before the standard deadline set by the Faculty.

Grade distribution, fail percentage and dropout rate

Grade distribution during the last 5 years:

2022:

A:52,7%

B:21,1%

C:15,7%

E:10,5%

2021:

A: 75%

B:25%

2020:

A:25%

B:50%

C:25%

2019:

A:42,2%

B:21%

C:26,3%

D:10,5%

2018:

A:28,5%

B:33,3%

C:33,3%

D:4,9%

The grades are not distributed as in the obligatory courses, but this may be a result of a rather less strict evaluation and the fact that the students choose what they actually are interested in.

As regards the dropout rate, that is a relation between the number of persons who sign up for the course at the beginning of each semester and who take the exam, it is around 30-45%.

Reassessment of examination grade and any control commissions

There have been no complaints.

Other elements related to the examination that should be pointed out

I am considering a change in the form of the exam if it will be compulsory to have two evaluators.

This year's digital feedback from students

As usual, the students have been very grateful for the extra lecture during which the previous exam assignments were discussed and commented on.

Internationalisation

The course is based on EU/EEA law and the students work with the Judgments of the EU Court and EFTA Courts as well as decisions of the European Commission and ESA.

Overall evaluation of the course, and any proposed measures for next year's course

The course attracts a rather stable number of students. They have usually taken other EU/EEA law courses during the previous semester and intend to acquire more knowledge of the EU/EEA law.

During the years before the Covid-19 outbreak, students were often offered a guest lecture. This year the students were invited to a guest lecture on the new Climate and Energy State Aid Guidelines.

As mentioned earlier, introducing an obligation of having two evaluators may lead to the change in the form of exam. The course supervisor has a very good experience with an oral exam based on a written assignment. Yet, this type of evaluation requires more planning and recruiting more evaluators.

Facilities and teaching equipment

No comments.

Other matters that should be commented upon

The course used to be taken only by international students, but this has changed during the last years. The number of Norwegian students increases.

JUS276-2-B European Human Rights

Emneansvarlig

Bjørnar Borvik

E-post

bjornar.borvik@uib.no

Dette emnet har mer enn én emneansvarlig

- Ja

Emneansvarlig

Jon Petter Rui

Kurset/emnet som evalueres her ble avholdt

Vår 2022

Evalueringen gjelder dette kurset/emnet:

JUS276-2-B European Human Rights

Har det blitt gjort endringer i kurset siden forrige gang det ble avholdt? Hvis ja: hvilke?

Nei.

Kursets struktur

Undervisninga i kurset skjer i form av forelesingar. Sidan det normalt er mellom 25 og 30 studentar som møter opp til forelesingane, forsøker vi å få til dialog med studentane. Vi lukkast med dette i litt varierende grad, og dette skuldast at undervisningsspråket er engelsk, og at engelsk for dei fleste studentane er andrespråk. Våren 2022 var undervisningssituasjonen svært krevjande fordi det var eit UiB-krav om at all undervisning også skulle vere tilgjengeleg digitalt. For dette kurset fekk det som konsekvens at det ofte berre var 3-5 studentar som møtte til forelesingane, medan dei øvrige fulgte forelesingane digitalt. Dei elementa i læringsutbyttebeskrivelsen som gjeld "interpreting", "applying", og "make accurate, independent and critical analyses" vart difor dårleg ivaretekne i emnet våren 2022.

Digitale elementer i kursgjennomføringen

Alle forelesingane vart gjort tilgjengeleg digitalt. Det fungerte svært dårleg, sidan konsekvensen var at berre nokre få studentar fulgte forelesingane fysisk. UiB-kravet om digital undervisning var øydeleggende for læringsmiljøet i kurset. Det er ikkje gjort forsøk med andre digitale element i dette kurset.

Litteratur

Det er rik tilgang på litteratur som er relevant for læringsmåla i kurset. I tilrådd litteratur for kurset som vart gjennomført våren 2022, tok vi også inn nyare artiklar om aktuelle tema som EMK og klima, og EMK og covid-19/pandemi, i tillegg til artiklar som belyste aktuelle metodiske spørsmål (subsidiaritet, process-based review, skjønnsmargin). Vi har også valgt å ta inn som ein del av den tilrådde litteraturen sentrale dommar frå EMD om dei artiklane i EMK som blir behandla nærmare i løpet av kurset.

Studentenes arbeidsuke er normert til 40 timer i uka iht sentralt regelverk. I lys av dette: hvordan vurderer du arbeidsbelastningen i kurset ditt?

Det er rundt 20 dobbelttimar med forelesingar i dette kurset, og den tilrådde litteraturen er nokså omfattande. Med tanke på at dette er eit 20-poengs emne, og studentane berre treng å gjennomføre eit 10-poengs emne i tillegg for å få full semesterbelastning, er arbeidsbelastninga i dette kurset passande. Sidan det ikkje er undervisning i tillegg til forelesingane, må det vere enkelt å kombinere dette kurset med andre kurs som det blir undervist i om våren.

Forelesninger

Vi meiner at forelesingane er eigna til å påpeike større/meir overordna samanhengar i stoffet som ikkje utan vidare er lett tilgjengelege ved lesing av pensumlitteraturen, som er veldig orientert mot rettspraksis frå EMD. I forelesingane går vi også djupare inn i enkeltdommar enn det som er tilfellet med pensumlitteraturen. Forelesingane gjev også høve til å kommentere nyare dommar (som er komne til etter at læreboka vart publisert),

og til å kritisere enkeltavgjerder eller utviklingstrekk. Det skjer i begrensa grad i pensumlitteraturen. Det blir ikkje publisert opptak av forelesingane. Dei er berre tilgjengelege i sanntid. Som allereie nemnt ovanfor, var det jamnt over svært få studentar som møtte opp til forelesingane. Dei fleste fulgte forelesingane digitalt. Dette var svært negativt for læringsmiljøet.

Gruppemøter

Studentane blir ikkje delt inn i grupper i dette kurset. Vi har ikkje kunnskap om studentane organiserer kollokviegrupper på eiga hand.

Skriftlige oppgaver

Det er ikkje tilbod om skriftlege oppgåver i dette kurset.

Obligatorisk oppgave

Det er ikkje tilbod om obligatorisk oppgåve i dette kurset.

Eksamensoppgave og sensorveiledning

Det var dei to kursansvarlege som utarbeidde eksamensoppgåva. Det vart gitt ei teorioppgåve. Vi har ikkje fått tilbakemelding om at sensorrettleiinga var utifredsstillande. Jon Petter Rui deltok i eksamenssensuren.

Sensorkorpset

Sensorkorpset er nokså fast, og det har difor ikkje vore behov for å rekruttere nye sensorar. Våren 2022 deltok Jon Petter Rui i sensuren, noko som innebar at den eksterne sensoren fekk tett oppfølging. Elles skjer oppfølginga av sensorane først og fremst gjennom sensorrettleiinga som blir utarbeidd til eksamen.

Karakterfordeling, strykprosent og frafall

Våren 2022 var 35 oppmeldte til eksamen. 24 møtte til eksamen og 23 fekk bestått karakter. Ein student fekk karakteren F. Fordelinga var slik:

A: 1, B: 3, C: 9, D: 9 og E: 1

I perioden 2018-2022 har det vore 205 oppmeldte til eksamen. 173 har møtt til eksamen og 168 har fått bestått karakter. Fordelinga i femårsperioden har vore slik:

A: 14, B: 38, C: 68, D: 40 og E: 8. Tilsaman 4 studentar har fått karakteren F i denne femårsperioden.

Klagesensur og eventuelle kontrollkommisjoner

Det kom ingen klager på karaktervedtak våren 2022.

Det kom ein klage våren 2021 på ein F, men med uendra resultat etter klagebehandling.

Det har ikkje vore kontrollkommisjonar.

Andre elementer knyttet til eksamen som bør påpekes

Nei.

Årets digitale tilbakemelding fra studentene

Så vidt eg er kjent med, har det ikkje kome tilbakemeldingar frå studentane som tilseier at kurset bør justerast.

Internasjonalisering

All undervisning i emnet skjer på engelsk, og alle litteratur er på engelsk.

Vi har ved fleire høve hatt gjesteforelesarar i kurset som har kome til fakultetet på Erasmus-midlar. På grunn av pandemien fann vi det vanskeleg å planlegge for noko slikt våren 2022. For våren 2023 er vi i prosess med å invitere ein gjesteforelesar frå Litauen som kjem til fakultetet på Erasmus-midlar.

Samlet vurdering av kurset, og ev. forslag til tiltak for neste års kurs

Vi har i samråd med undervisningsdekanen starta ein prosess med sikte på å dele dette kurset opp i to 10-poengs kurs for å sikre ei betre innpassing i den nye studieordninga. Om dette skjer allereie frå våren 2023, eller først våren 2024, er ikkje endeleg avklart. Endringane går i korte trekk ut på at det eine kurset vil ha innreisande studentar som målgruppe (fullt overlapp med Rettsstaten-kurset i ny studieordning), mens det andre kurset også kan takast av studentane som har teke Rettsstaten-emnet. Det andre kurset vil også kunne takast av dei

innreisande studentane som har teke det første kurset, og dei vil difor kunne ta tilsaman 20 studiepoeng i europeiske menneskerettar som no, men det skjer i form av to kurs. Begge kurs vil vere på bachelor-nivå.

Lokaler og undervisningsutstyr

Ikkje noko å bemerke.

Andre forhold som bør kommenteres

Nei.

JUS250-2-D Velferdsrett

Emneansvarlig

Henriette Aasen

E-post

henriette.aasen@uib.no

Dette emnet har mer enn én emneansvarlig

- Nei

Kurset/emnet som evalueres her ble avholdt

Vår 2022

Evalueringen gjelder dette kurset/emnet:

JUS250-2-D Velferdsrett

Har det blitt gjort endringer i kurset siden forrige gang det ble avholdt? Hvis ja: hvilke?

nei

Kursets struktur

Kurset består av forelesninger og eksamen. Dette er studenter med grunnleggende kunnskaper i juss, så det fungerer greit med forelesninger, som bygger videre på temaer de er kjent med fra før (forvaltningsrett, menneskerettigheter, noe straffe- og erstatningsrett). Forelesningene er bevisst lagt opp slik at studentene skal oppnå den forståelsen som læringsmålene beskriver

Digitale elementer i kursgjennomføringen

nei

Litteratur

pensum er dekkende for kursets temaer

Studentenes arbeidsuke er normert til 40 timer i uka iht sentralt regelverk. I lys av dette: hvordan vurderer du arbeidsbelastningen i kurset ditt?

Jeg oppfatter at kurset er passelig dimensjonert

Forelesninger

Forelesningene tar sikte på å gi god oversikt og vise sammenhenger som man ikke uten videre får gjennom å lese pensum. Det ble publisert opptak av forelesningene i vår. Min erfaring er at opptak og publisering av forelesninger gjør at færre studenter møter opp til fysisk undervisning. Dette er gjerne en ganske liten gruppe studenter, og det er vanlig med aktiv deltakelse i undervisningen. Siden det ofte er få studenter, er det lett å få i gang samtale, ved å stille spørsmål, etc

Gruppemøter

nei, dette er ikke et element i dette kurset

Skriftlige oppgaver

Hopp over dette feltet hvis det ikke er arbeidsoppgaver i ditt emne.

Obligatorisk oppgave

Hopp over dette feltet hvis det ikke er obligatorisk oppgave i ditt emne.

Eksamensoppgave og sensorveiledning

Det er flere forelesere involvert i kurset, og det er vanlig at en eller flere av disse kontaktes med tanke på

eksamensoppgaven. Det gis ofte en teoretisk oppgave, men det kan også være en praktikum. Det utarbeides alltid en sensorveiledning som veileder i å evaluere studentenes prestasjon i henhold til karakterskalaen A-F

Sensorkorpset

ja, et ganske permanent sensorkorps. Ikke nye i år. Fristene ble overholdt. Sensorveiledningen fungerer som bindeledd mellom meg som kursansvarlig og sensorene, og det er også mulighet for å ta direkte kontakt med meg

Karakterfordeling, strykprosent og frafall

Ingen stryk, B var gjennomsnittskarakter (3 A, 2 B, 3 C)

De siste fem år: 3 stryk, 15 A, 14 B, 14 C 3 D, 1 E (B gjennomsnittskarakter), 16 bestått,, 1 avbrutt (i alt 67 møtt til eksamen, av 119 oppmeldte)

Klagesensur og eventuelle kontrollkommisjoner

Ingen klager i år

Årets digitale tilbakemelding fra studentene

Har ikke fått tilbakemeldinger som tilsier at kurset bør justeres. Studentene er gjennomgående positive

Internasjonalisering

Dette kurset går på norsk. Kurset inneholder mye menneskerettslig regelverk, som er viktig med tanke på internasjonalisering.

Samlet vurdering av kurset, og ev. forslag til tiltak for neste års kurs

Jeg synes pensum og opplegg er bra. Jeg tror det ville vært flere studenter hvis kurset gikk om høsten (får noen tilbakemeldinger på akkurat det)

Lokaler og undervisningsutstyr

fungerer greit

JUS250-2-C Health and Human Rights in the Welfare State

Course supervisor I Name

Henriette Aasen

Email

henriette.aasen@uib.no

This course has more than one course supervisor

- No

The course was taught during the following semester

Spring 2022

The evaluation applies to the following course:

JUS250-2-C Health and Human Rights in the Welfare State

Have changes been made to the course since the last time it was taught? If so, please elaborate?

no

Course structure

The course is based on lectures highlighting key themes, and writing of an individual paper within the frame of the course. The paper writing is especially motivated to stimulate students to better/deeper understanding of themes covered in lectures, and to improve their ability to apply knowledge on particular issues, which is an important aspect of the learning outcomes. Students are invited to present their papers in class, and receive feedback. The paper counts 50 % of the final grade. A school exam at the end of the semester is provided to test student's knowledge and level of understanding of key themes.

Digital elements of course completion

no

Literature

yes, sufficient material is available. However, one of the books will be changed next semester due to the publication of a new and updated version

How do you assess the students' workload in your course?

I think the work load is fine, have not received information to the contrary

Lectures

Lectures provide overview and understanding, and supplements the course literature, to make it easier to understand the themes covered in the course literature, and also to provide updated information, case law, new developments, other examples, etc,

In the spring 2022, lectures were recorded and published. My impression is that recording and publication of lectures imply that many students choose not to attend the lectures.

Since there may be more than 60 students in the auditorium, student activity during lectures is limited. However, it is possible to achieve some response, if general questions are raised for discussion. But lectures are clearly not the best way to ensure student activity. Still, my impression is that students learn from attending lectures, and they become aware of what are important and essential, and also of the additional information provided during lectures, e g on paper writing, selection of topics, how to structure a paper, etc

Group meetings

We have paper sessions, open to all students. It is elective to present their individual paper, however, sufficient number of students want this opportunity, and the paper sessions function well as a way to learn in more detail about current issues in different countries in the field of health and human rights. Thereby these sessions also serve as examples to illustrate the general themes covered in lectures, and students are trained to use human

rights instruments in concrete analysis of human rights in the context of health protection, service distribution, confidentiality, discrimination, etc. This is also a way of engaging students to more activity, as they listen to each other and give each other comments

Written assignments

Students must write an individual paper. They are free to choose their own topic, but it must be confirmed as suitable for the course. This aspect of the course is valuable and works well. Many students need guidance as for how to choose and delimit their topic to make it appropriate for the 2000 word limit. The paper is a good training in academic writing skills

Mandatory assignment

yes, it works as intended. Students sometimes ask for more words, but they are guided so that it is possible to write a text within the word limit. If they choose too broad topics, they are told, and I often suggest a particular title to make sure their topic is not too broad

Examination question paper and guidance for external examiner

At the end of the semester there is a written exam (4 hours), aiming at testing the level of knowledge and understanding of key issues. I usually make the exam assignment, which could be a theoretical topic (most common) or a more practical topic where students are asked to apply human rights knowledge on a particular case. External sensors are used, and they are provided with a guidance for the particular exam as for how to evaluate the performance of students according to the A-F scale

External examiner group

yes, we use a quite permanent group of examiners. We did not use new ones this year. Deadlines were met. Examiners are followed up by the examiner guidance and may also contact me if needed

Grade distribution, fail percentage and dropout rate

The average grade was B this year. No one failed (39 students finished the course)
Last 5 years: 19 A, 59 B, 49 C, 13 D, 1 E, 4 F (average grad B)

Reassessment of examination grade and any control commissions

Two students complained
One of them went to a control commission

This year's digital feedback from students

No feedback that suggest adjustments. Students like the paper assignment, and find the course content interesting, is my overall impression

Internationalisation

This course is visited mostly by international students, from all of Europe, some from China. Many students from Spain, Germany, France, Italy, Poland. All reading material is in English, and international sources of law has a natural and dominant place in the course. The paper assignment encourages students to analyze domestic law in light of international human rights law

Overall evaluation of the course, and any proposed measures for next year's course

No proposed measures, think it is fine. As mentioned, the course literature will be updated next year.

We changed a couple of years ago from obligatory to elective paper presentations. All students can still participate in the seminars, but not everyone has to present their paper. I think this was a good change, especially in light of the great number of students. Many students still want to present, which is good for the course

Facilities and teaching equipment

good

*Sak 62/22***Forslag til justeringer av «Instruks for veiledning og sensur på JUS399 masteroppgave»**

«Instruks for veiledning og sensur på JUS399» brukes både på emnet JUS399 og emnet JUS396. Det er ikke laget en egen instruks for JUS396. Vi ser at instruksene bør få noen justeringer i forbindelse med endring av vurderingsform på JUS396 til oppgave med justerende muntlig prøve. Det er to endringer vi ønsker å gjøre i instruksene.

1. Endre tittel på instruksene til «Instruks for veiledning og sensur på JUS399 og JUS396 masteroppgave»: Instruksene må treffe emnet JUS396 bedre og ikke bare henvise til JUS399.
2. Presisere egne regler for muntlig eksamen på JUS399 og JUS396: Det står nå at det normalt ikke skal gjennomføres muntlig prøve. Dette gjelder for JUS399 og ikke for JUS396. Vi ønsker å synliggjøre dette i instruksene ved å lage separate punkter for JUS399 og JUS396 på disse områdene.
  - a. Hva studentene kan prøves i på muntlig justerende prøve fremgår av emnebeskrivelsen på JUS396. Vi mener det er tilstrekkelig å henvise til emnebeskrivelsen i instruksene for informasjon om dette.

Forslag til vedtak:

«Instruks for veiledning og sensur på JUS399 masteroppgave» endres i tråd med forslaget i saksnotatet.

Vedlegg: Revidert «Instruks for veiledning og sensur på JUS399 og JUS396 masteroppgave»

[Tilbake til saklisten.](#)

Instruks for veiledning og sensur på JUS399 og JUS396 masteroppgave

Instruks for veiledere og sensorer ved Det juridiske fakultet. Karakterbeskrivelser for sensur av masteroppgaver.

Hovedinnhold

Vedtatt i Fakultetsstyret 9. juni 2015 og trådte i kraft 1. august 2015.

Instruks for sensur av 70 poengs masteroppgave ([JUS397](#)) finner du [her](#).

Instruks for veiledere

Læringsmålene det vises til i teksten nedenfor står i [emnebeskrivelsen](#).

Veiledningen skal følge studenten(e) gjennom alle momentene i læringsmålene.

Veileder må være forberedt på å introdusere studenten(e) for elementære krav til skriftlige arbeider, som krav til kildehenvisninger. Også etiske betraktninger kan være ukjent for studenten(e), men forutsettes å være innarbeidet i løpet av skriveprosessen.

Veileder skal i innledningsfasen være behjelpelig med å formulere og avgrense problemstillingen som behandles i oppgaven, herunder også å veilede om hva som realistisk kan omhandles innenfor ordgrensen.

Veileder har ikke ansvar for det endelige resultatet; studenten(e)s faglige rekkevidde vil variere, og det er ingen grunn til at ikke dette skal gjenspeiles også i masteroppgaven. Veilederens rolle er å hjelpe studenten(e) til å kunne yte sitt beste.

Veileder kan bistå i utformingen av tema for oppgaven dersom studenten(e) ber om det. Det gjelder både med hensyn til omfang og med hensyn til faglig relevans - er det noe interessant å skrive om her innenfor de rammer som gjelder for en masteroppgave? Likevel bør veilederen mest mulig inspirere studenten(e) til å finne temaer og problemstillinger som studenten selv kan se er viktige og faglig interessante.

Der masteroppgaven er et gruppearbeid, bør veileder påse at begge/alle studentene i gruppen deltar i prosessen.

Instruks for sensorer

Masteroppgave sensureres av to sensorer. Dersom sensorene ikke blir enige om vurderingen, skal leder av Studieutvalget utnevne en tredje sensor til å delta ved sensuren.

Veileder deltar som hovedregel ikke i sensur av masteroppgaver på 30 studiepoeng, og aldri i sensur av masteroppgaver på 60 studiepoeng.

Vurderingen av masteroppgaven skal knyttes nært til læringsmålene.

Momenter knyttet til metode og kildebruk skal tillegges større vekt – i begge retninger – enn de materielle momentene. For bestått karakter er det likevel et krav at masteroppgaven avdekker avansert kunnskap innen temaet, eller innen deler av det.

Evne til å finne frem til og formulere rettslige problemstillinger, herunder skille mellom ulike problemer, prinsipale og subsidiære spørsmål, samt evne til å sette spørsmålene inn i sin rette sammenheng vektlegges i begge retninger.

Momenter som avdekker selvstendighet skal belønnes. Det gjelder for eksempel der studenten(e) behandler et tema som ikke har god dekning i litteraturen, forutsatt at det gjøres på en faglig forsvarlig måte, eller der studenten reiser eller belyser problemstillinger på interessante måter, forutsatt at det gjøres på en faglig forsvarlig måte.

Momenter som viser at studenten(e) har vært i stand til selv å se faglige eller metodiske sammenhenger som ikke leses direkte ut av litteratur eller andre kilder, belønnes. Herunder også blikk for rettspolitiske dimensjoner innenfor oppgavens tema, dog uten å tape av syne grensen mellom vurderingers betydning de lege lata og de lege ferenda.

Evne til å drøfte spørsmål på en faglig forsvarlig og skjønnsom måte, og utnytte det foreliggende rettsstoff og faktum i samsvar med fagets metodiske prinsipper, har også betydning for bedømmelsen. Til dette hører også blikk for hva som er vesentlig i forhold til det som er uvesentlig eller irrelevant, å skille mellom det sikre og det tvilsomme, samt å dimensjonere stoffvalg og proporsjoner i besvarelsen fornuftig.

Der avgrensing er gjort eksplisitt og godt begrunnet, skal det ikke trekkes for manglende behandling av temaer det er avgrenset mot. Dette henger sammen med de begrensinger som ligger i rammen for masteroppgaven.

Evne til framstilling og formidling er et selvstendig mål med oppgaven: språkbeherskelse, fremstillingsevne, klarhet, oversiktighet, presisjon og systematisk ryddighet, herunder ryddige kildehenvisninger vektlegges i begge retninger.

Gjelder JUS399 Masteroppgave:

Det skal ikke avholdes muntlig prøve uten at sensorene finner grunn til det. Ved den muntlige prøven eksaminerer begge sensorene studenten(e) i tema som har tilknytning til oppgaven eller til det tema oppgaven gjelder. Muntlig prøve kan også brukes til å kontrollere at oppgaven er et selvstendig arbeid fra studenten(e).

Gjelder JUS396 Masteroppgave:

Det avholdes justerende muntlig prøve. Momentene som kan inngå i justerende muntlig prøve fremgår av [emnebeskrivelsen](#) til emnet.

Karakterbeskrivelser for sensur av masteroppgaver

Alle læringsmålenes momenter skal vurderes, med mindre enkelte unntaksvis er mindre relevante i enkelte typer oppgaver.

- A.** En fremragende prestasjon. Alle aktuelle momenter i læringsmålene er dokumentert nådd, oppgaven representerer overbevisende argumentasjon og meget god forståelse av fagfeltets tradisjoner. Oppgaven preges av konsistens, god oversikt og språklig klarhet.
- B.** En meget god prestasjon. Alle aktuelle momenter i læringsmålene er dokumentert nådd. Oppgaven representerer god argumentasjon, og innsikt i fagfeltets forskningstradisjoner. Oppgaven er oversiktlig og preget av språklig klarhet.
- C.** En god prestasjon. De fleste momentene i læringsmålene er dokumentert nådd, og det er ingen alvorlige mangler i forhold til de øvrige.
- D.** En prestasjon som preges av mangler med hensyn til selvstendighet og evne til å se sammenhenger. Det kan være mangler ved alle momentene i læringsmålene, men ingen av dem må være alvorlige.
- E.** En prestasjon preget av alvorlige mangler, men der det likevel er dokumentert kunnskaper, forståelse og ferdigheter over et visst minimum i alle læringsmålene.
- F.** En prestasjon som ikke oppfyller minstekravene i ett eller flere av læringsmålene.

Ansvar for masteroppgaver innen sivilprosess og konfliktløsning

Professor Camilla Bernt har hatt ansvaret for masteroppgaver innen sivilprosess og konfliktløsning i en årrekke.

Forslag til vedtak:

Professor Magne Strandberg overtar ansvaret for masteroppgaver innen sivilprosess og konfliktløsning fra professor Camilla Bernt fra og med vårsemesteret 2023.

[Tilbake til saklisten.](#)

Endring av emnebeskrivelsen for JUS273-2-A Legal philosophy

Emneansvarlig for JUS273-2-A, professor Synne Sæther Mæhle, har foreslått endring i emnebeskrivelsen slik at det under «obligatorisk undervisningsaktivitet» fremgår at studentene i løpet av kurset skal gi en kort muntlig presentasjon.

Videre endres «Arbeids- og undervisningsformer» fra «Lecture» til «Lecture/seminar.»

Forslag til vedtak:

Emnebeskrivelsen endres slik at

1. det under «Obligatorisk undervisningsaktivitet» tilføyes: «Each student must give a short presentation in a lecture/seminar.»
2. arbeids- og undervisningsformer endres fra «Lecture» til «Lecture/seminar.»

[Tilbake til saklisten.](#)

Studiepoeng, omfang

10 ECTS Credits

Studienivå (studiesyklus)

Master

Fulltid/deltid

Full time

Undervisningssemester

Spring

Mål og innhold

The course gives an introduction to international legal philosophy. The course provides basic knowledge about selected perspectives in legal philosophy on the character and objectives of law as a functioning element of a modern democratic society founded on the rule of law. It also gives an insight into central debates concerning the character and role of legal argumentation.

Læringsutbytte

Based on the course the student should be able to

- distinguish and discuss central positions in international discourse of legal philosophy.

compare and evaluate differences between such central positions in international discourse of legal philosophy

- identify, discuss and state opinions about the character and role of legal argumentation in a modern democratic society based on the rule of law.

Krav til forkunnskapar

Three years of university studies

Tilrådde forkunnskapar

Three years of law studies.

Good written and spoken English.

Krav til studierett

- Admitted to the integrated master programme in law
- Admitted to the two-year master programme in law
- Granted admission to elective courses at the Faculty of Law
- Granted additional right to study following completed master degree in law at UiB
- Exchange students at the Faculty of Law

Arbeids- og undervisningsformer

Lecture/**seminar**.

Obligatorisk undervisningsaktivitet

Each student must give a short presentation in a lecture/seminar.

Mandatory paper of maximum 1500 words (excluding footnotes), of a topic announced during the course. The paper will be awarded a pass/no pass. No grade will be given. Students who have failed the paper will be given an opportunity to write a new paper prior to the exam

Vurderingsformer

Four hour digital exam. [Information about digital examination.](#)

Hjelpemiddel til eksamen

Support materials allowed during exam:

See section 3-5 of the Supplementary Regulations for Studies at the Faculty of Law at the University of Bergen.

Special regulations about dictionaries:

According to the Regulations for Studies, one dictionary is permitted support material during the examination. Bilingual dictionaries containing for example both Norwegian-English and English-Norwegian are considered as one dictionary.

Bilingual dictionaries to/from the same two languages - for example Norwegian-English/English-Norwegian - in two different volumes are also considered as one dictionary (irrespective of publisher or edition).

Dictionaries as described above cannot be combined with any other types of dictionaries.

Any kind of combination which makes up more than two physical volumes is forbidden.

In case a student has a special need for any other combination than the above mentioned, such combination has to be clarified with/approved by the course coordinator minimum two weeks before the exam. Students who have not been granted permission to have a special combination minimum two weeks before the exam will be subject to the [usual regulations](#) (Section 3-5) about examination support materials.

Karakterskala

A - E for passed, F for failed.

Vurderingssemester

Exams are held in teaching semesters only. Students who completed the exam in the teaching semester, but did not achieve a pass grade, or who due to illness, pregnancy or

other special circumstances were unable to sit the exam, are entitled to (re)sit the exam the following semester.

Emneevaluering

According to administrative arrangements for evaluating courses at the Law Faculty

Emneansvarleg

Professor Synne Sæther Mæhle.

Endring av emneansvarlig JUS136 Obligasjonsrett

Professor Rune Sæbø har hatt fagansvar for pengekravsrett siden ca. 2000 og har fremsatt ønske om at hans del av emneansvaret overdras til førsteamanuensis Miriam Skag.

Overføring av kursansvaret ikke får noen konsekvenser for avviklingen av inneværende semesters kurs, hvor det følger av internfordelingen av arbeidsoppgaver blant de kursansvarlige at Rune Sæbø tar seg av arbeidet med skoleeksamen.

Forslag til vedtak:

Førsteamanuensis Miriam Skag overtar etter professor Rune Sæbø som en av tre emneansvarlige for JUS136 Obligasjonsrett.

Professor Erik Monsen og professor Hilde Hauge fortsetter som emneansvarlige sammen med Miriam Skag.

Endringen trer i kraft 1.1.2023.

[Tilbake til saklisten.](#)

Endring av emnebeskrivelse (antallsbegrensning) for JUS288-2-A International Criminal Law

Studieadministrasjonen og emneansvarlig professor Terje Einarsen har foreslått øking av antallsbegrensningen fra 50 til 65 studenter på JUS288-2-A.

I våren 2021 var det 51 oppmeldte. 10 norske studenter og resten utenlandske. 39 studenter gjennomførte eksamen.

Våren 2022 var det 76 oppmeldte. 9 norske og resten utenlandske studenter. Dette semesteret ble det altså gjort unntak fra antallsbegrensningen på grunn av den store interesse for emnet. 65 studenter gjennomførte eksamen.

Tidligere undervisningssemester har det vært rundt 40 studenter.

Det er ønskelig med en øking av antallsbegrensningen, men dog slik at undervisningen fortsatt kan avholdes i seminarrom 2, da emneansvarlig mener at dette rommet er spesielt godt egnet til å gjennomføre emnet. Ny antallsbegrensning settes derfor til 65 studenter. Dersom det er flere søkere enn 65, blir det avgjort ved loddtrekking hvem som får tilgang.

Endring i emnebeskrivelsen:

Under «Krav til studierett» endres følgende:

[...]

~~The number of students admitted to the course is limited to 50.~~

The course has a restricted number of places, for a maximum of 65 students. If the number of applicants exceeds this, admission will be decided by way of lottery.

Forslag til vedtak:

Antallsbegrensning på JUS288-2-A økes fra 50 studenter til 65 studenter. Emnebeskrivelsen endres i tråd med forslaget i saksnotatet.

[Tilbake til saklisten.](#)

Justering av emnebeskrivelsen for JUS213 Erstatningsrett vedrørende pensum, skoleeksamen og omfanget av arbeidsgruppeoppgave 4

JUS213 Erstatningsrett ble gjennomført for første gang på ny studieordning våren 2022. Under kurset fikk den emneansvarlige (Anne Marie Frøseth) på oppfordring en rekke tilbakemeldinger i direkte dialog med studentene, på referansegruppemøtet og den skriftlige evalueringen. På bakgrunn av tilbakemeldingene og den emneansvarliges egen vurdering av opplegget og eksamen (det ble også gjennomført et sensormøte på zoom), ønsker vi å gjennomføre følgende endringer i emnebeskrivelsen:

1. Nytt pensum om menneskerettighetenes innflytelse på erstatningsretten

Litteraturen om menneskerettigheter er tatt fra Hagstrøm/Stenvik Erstatningsrett 2019. Studentene bruker denne boken som hovedlitteratur ved siden av Nygaard, Skade og ansvar 2007. Fremstillingen om menneskerettighetenes innflytelse på erstatningsretten er nokså begrenset i omfang, og dessuten noe ensidig rettet mot spørsmålet om hvilken hjemmel man har for å gå til et erstatningskrav mot staten for brudd på menneskerettighetene.

Vi ønsker å bytte ut denne litteraturen med fremstillingen i Kjelland, Erstatningsrett – en lærebok, 2019. Dette er en bredere fremstilling som behandler flere ulike problemstillinger knyttet til forholdet mellom menneskerettighetene og norsk erstatningsrett.

2. Ønske om å innføre 6 timers skoleeksamen istedenfor 4 timers skoleeksamen

I forbindelse med godkjenning av emnebeskrivelsene for kursene på 1.-3. studieår ved innføringen av ny studieordning, ble det ved en feil satt inn 4 timers skoleeksamen på JUS213. Vi emneansvarlige har alltid ønsket en 6 timers skoleeksamen på kurset. Dette skyldes at skoleeksamen i erstatningsrett består av en praktikumsoppgave, der besvarelsene må ha et visst omfang for at oppgaven skal være meningsfull og realistisk. Videre får studentene bruke Lovdata med lover, forskrifter og dommer fra Høyesterett på eksamen. Vi mener det har en betydelig verdi at studentene bruker Lovdata aktivt under studiet, og motivasjonen for dette øker når sentrale kilder er tilgjengelige på eksamen. Studentene bruker en del tid på å arbeide med kildene i eksamensmodus før eksamen.

Det var en erfaring fra eksamen i vår at den bar preg av å være en skrivekonkurranse. Oppgaven var ikke spesielt omfattende. Vi har et standard opplegg for antallet rettsspørsmål som studentene må løse på 4 timer, som er godt utprøvd. Studentene var også forberedt på typen oppgave de ville få og omfanget. Men studentene fikk likevel dårlig tid, og selv de aller beste studentene fikk ikke tid til å bruke Lovdata aktivt. Det er også nødvendig å bruke noe tid på å sette seg inn i faktum i oppgaven. Tidspresset fører til stress både før og under eksamen. Dette forsterkes av at studentene har skoleeksamen første gang på studiet på JUS213, og det er det første faget med karakter.

Vi ber om at det innføres 6 timers skoleeksamen slik at studentene skal kunne bruke kildene mer aktivt under eksamen. Vi vil da også forvente mer utfyllende argumentasjon i besvarelsene på en 6 timers eksamen.

3. Ønske om å utvide ordgrensen for arbeidsgruppeoppgave 4

Da fakultetet flyttet erstatningsrettskurset fra 2. til 1. studieår, og ga emnet 10 studiepoeng (istedenfor 13), ble vi tildelt 4 arbeidsgrupper mot tidligere 6 arbeidsgrupper. Ut fra studiepoengsreduksjonen alene, synes vi ikke at det er åpenbart at det må være en reduksjon på akkurat 2 samlinger/grupper.

Men siden kurset går parallelt med metode, som også har 3 arbeidsgrupper i løpet av kursets 9 ½ uker, er det vanskelig å få plass til mer. Det er også fullt opp med arbeidsgruppesamlinger på tingsrettskurset i resten av semesteret. Det er derfor vanskelig å flytte arbeidsgrupper for metodekurset til perioden tingsrettskurset går pga. helligdager og fridager.

Vi opplever imidlertid klart at vi ikke får øvet opp studentene i tilstrekkelig grad med de arbeidsgruppene som nå er tildelt kurset. Med den knappe ordgrensen er det vanskelig å presse inn selv de mest sentrale temaene. Dette problemet ble ekstra prekært på siste arbeidsgruppeoppgave. Progresjonsmessig (pga reglens sammenheng og erstatningsrettens kronologi) var reglene om skadelidtes medvirkning og lemping av skadevolderens ansvar tema på den siste oppgaven. Dette er regler som er svært praktiske, ofte kommer på eksamen og som henger tett sammen. Det er et vesentlig poeng å lære studentene opp til å se hvordan reglene må ses i sammenheng i vurderingen av hvor mye erstatningsrettsbeløpet totalt sett kan reduseres. Reglene inneholder lignende momenter, men bygger på forskjellige hensyn og vurderingstema. Når begge grunnlag er påberopt av skadevolderen, må de også drøftes i en bestemt rekkefølge. Erfaringsmessig er det vanskelig for studentene å skrive godt om disse temaene, og det er derfor viktig at de får anledning til å skrive drøftelsene.

På vårens kurs var det svært mange som slet med å få plass til drøftelsene av de to reglene innenfor 1000 ord på 4. arbeidsgruppeoppgave. Det var mye frustrasjon, og mye tid ble brukt på å justere teksten for å komme innenfor ordgrensen. Dette skyldes ikke oppgavens faktum, men hvor mange vilkår/momententer man må ta stilling til i lovbestemmelsene. På eksamen pleier disse reglene å utgjøre ca. 40% av oppgaven.

På bakgrunn av dette vil vi be om at ordgrensen for siste arbeidsgruppeoppgave utvides til 1500 ord. I tråd med studentenes klare tilbakemeldinger både under kurset og i evalueringen av kurset. Arbeidsgruppeoppgave 4 vil bli svært amputert dersom vi skal begrense oss til en av reglene. Dette både fordi studentene må få en tilstrekkelig progresjon i læringen, og fordi reglene henger så tett sammen. Det er vanskelig å prøve studentene i temaene på en skikkelig måte i obligatorisk oppgave, fordi vi på dette tidspunktet bare har gått gjennom temaene på et helt overfladisk nivå. Av klare pedagogiske hensyn bør heller ikke temaene behandles i dybden tidligere.

4. Generelt

Vi ønsker å fjerne noen beskrivelser av innholdet i undervisningen og undervisningsmåtene/-metodene i den opprinnelige emnebeskrivelsen. Den var nokså detaljert utformet. Vi ønsker en mer generell beskrivelse for å ha mer fleksibilitet til å utvikle undervisningen ved hjelp av ulike virkemidlene fra år til år, uten å måtte søke om endringer i emnebeskrivelsen for hvert år. Endringene innebærer altså ikke at vi går tilbake til mer konservative undervisningsformer enn det som ble benyttet på forrige kurs. Vi vil også forsøke å gi studentene innsikt i forholdet mellom bevis og materielle regler, i pasientskadesystemet, samt å bruke praktikere i undervisningen i den grad vi opplever det som en merverdi.

Vennlig hilsen

Anne Marie Frøseth

Knut Martin Tande

5. Endring av emneansvarlig i vårsemesteret 2023

De emneansvarlige har videre fremsatt forslag om at Knut Martin Tande varetar emneansvaret alene i vårsemesteret 2023, da Anne Marie Frøseth har forskningstermin frem til den 1. august 2023.

Forslag til vedtak:

I vårsemesteret 2023 gjøres det følgende endringer for JUS213 Erstatningsrett:

1. Endring av litteraturlisten:
«Kjelland, Erstatningsrett, 2019: Kapittel 3.3 Ansvar ved brudd på menneskerettighetene, s. 46-59» erstatter «Hagstrøm/Stenvik, Erstatningsrett, 2019: Kap. 6 Ansvar ved brudd på Den europeiske menneskerettighetskonvensjon s. 297-300.»
2. Vurderingsformen endres til 6-timers skoleeksamen med absolutt ordgrense på 4000 ord.
3. Ordgrensen for 4. arbeidsgruppeoppgave utvides til 1500 ord
4. Professor Knut Martin Tande varetar emneansvaret alene i vårsemesteret 2023.

[Tilbake til saklisten.](#)

Vedlegg: Forslag til ny emnebeskrivelse og litteraturliste

JUS213 Erstatningsrett. Forslag til emnebeskrivelse for 2023

Emnenavn (bokmål)	JUS213 Erstatningsrett
Emnenavn (nynorsk)	JUS213 Skadebot
Emnenavn (kortversjon)	JUS213 Erstatningsrett
Emnenavn (engelsk)	JUS213 Tort Law
Antall studiepoeng	10
Om studienivå, læringsmål og utbyttebeskrivelser	
Nivået gjenfinnes i emnets læringsmål, og må henge sammen med forkunnskapskravene. Et emne på masternivå kan inngå i en bachelorgrad, men ikke omvendt – emner på masternivå stiller store krav til fordypning.	
Studienivå	- BA (bachelornivå)
Type emne	- Obligatorisk emne på masterstudiet
Studierett	MAJUR og MAJUR-2
Forkunnskapskrav	Ingen
Emneansvarlig(e)	Knut Martin Tande
Undervisere	Knut Tande,

Kommentarer/utdyping

Emnets mål og innhold

Emnet tar sikte på å gi studentene en grunnleggende og god forståelse for de sentrale vilkårene for erstatning utenfor kontraktsforhold. De fleste vilkårene er utformet i rettspraksis, og bygger derfor på ulovfestet rett. Skadeerstatningsloven av 13. juni 1969 inneholder blant annet enkelte bestemmelser om utmåling og reduksjon av erstatningskravet. Tyngdepunktet i emnet er grunnvilkåret om ansvarsgrunnlag. Emnet handler om hvordan man løser erstatningsrettslige spørsmål i ulike roller i det praktiske rettsliv. Regler om ansvarsgrunnlag og årsakssammenheng og forholdet til bevisskravet i saker for domstolen, vil bli utdypet og belyst i saker om pasientskadeerstatning. Kjerneområdet for emnet vil være personskade.

Reglene om erstatning tar sitt utgangspunkt i at skaden blir hvor den rammer, med mindre det finnes et rettslig grunnlag for at andre skal erstatte skaden. Ansvarsgrunnlagene gir retningslinjer for når den påståtte skadevolderen skal bære et tap istedenfor den skadelidte. I emnet behandles også de to øvrige vilkårene for erstatning; årsakssammenheng og erstatningsmessig relevant skade.

Grunnvilkåret om årsakssammenheng innebærer et krav om at det må foreligge en faktisk årsakssammenheng mellom det ansvarsbetingende forhold og skaden. Den påståtte skadevolderen blir bare ansvarlig hvis den konkrete årsaksfaktoren er så vidt vesentlig i årsaksbildet at det er rimelig å knytte ansvar til den. Ansvaret kan imidlertid falle bort om en skadefølge anses for upåregnelig og/eller fjern og avledet.

Vilkåret om at skaden må knytte seg til en interesse på skadelidtes hånd som er erstatningsrettslig vernet kommer sjelden på spissen ved personskade. Temaet har likevel de siste årene har fått mer oppmerksomhet generelt i erstatningsretten. Hvor skaden har ført til et økonomisk tap er vilkåret som hovedregel oppfylt, og loven hjemler erstatning for ikke-økonomisk tap i personskadesaker ved tapt livsutfoldelse og som oppreisning for tort og svie i alvorlige saker. Emnet omhandler også regler som kan føre til reduksjon av erstatningssummen. Hvis skadelidte har medvirket til skaden, vil erstatningsbeløpet kunne avkortet med hjemmel i en ulovfestet regel om skadelidtes medvirkning i skadeerstatningsloven § 5-1. Videre kan beløpet reduseres i særlige tilfeller med hjemmel i lempningsregelen i skadeerstatningsloven § 5-2 av hensyn til skadevolderen. Emnet tar sikte på å gi en oversikt over de sentrale prinsipper for utmåling av personskade.

Erstatningsretten er som mange andre fag utsatt for internasjonal og overnasjonal påvirkning. Det vil bli gitt en kort, generell oversikt over EU-rettens og EMK-rettens betydning for erstatningsretten, kombinert med en noe mer omfattende utdypning av EMK-rettens betydning i dette henseendet.

Det er et mål at studentene skal løse praktiske oppgaver ved aktiv bruk av lovtekst, forarbeider og spesielt sentrale høyesterettsdommer. Høyesterettsdommene vil bli et viktig og nødvendig tilbygg til litteraturen på kurset.

Studentene vil under kurset kunne bygge på den innsikt de har oppnådd om bruk av rettspraksis i JUS212 Avtalerett. Det studentene lærer om EMK i JUS213 vil de kunne bygge på i senere studier av JUS221 Rettsstaten. Grunnleggende kunnskaper om ansvarsgrunnlag og årsakssammenheng, og særlig skyldansvaret i erstatningsretten, er dessuten verdifulle utgangspunkter for senere studier av JUS341 Strafferett. Reglene om årsakssammenheng, prinsippene for utmåling og lemping utgjør også en bakgrunnsrett for studiet av JUS231 Obligasjonsrett på 3. studieår.

Læringsutbytte

Kunnskaper

Studenten

- har kunnskaper om grunnleggende regler og sammenhenger i erstatningsretten
- kan gjøre rede for viktige erstatningsrettslige begreper
- har forståelse og detaljerte kunnskaper innenfor emnene erstatningsrettslig relevant skade, ansvarsgrunnlag, årsakssammenheng, betydningen av skadelidtes forhold (herunder skadelidtes medvirkning) og lempning.
- har praktisk anvendbar forståelse for og kunnskaper om øvrige emner innenfor lærestoffet; utmåling, pasientskadeerstatning, erstatning for brudd på menneskerettigheter, forholdet mellom erstatning og trygde- og forsikringsdekning.
- har kunnskaper om hvordan personskadekrav løses i praksis og komparative særtrekk ved den norske rettskulturen på personskadeerstatningsfeltet.

Ferdigheter

Studenten

- kan finne frem til, identifisere, systematisere og formulere erstatningsrettslige argumenter så vel muntlig som skriftlig.
- kan resonnerer seg frem til et selvstendig faglig forsvarlig standpunkt gjennom aktiv bruk av rettskilder, og særlig drøfte og avveie ulike høyesterettsdommers prejudikatsvirkninger og generelle overføringsverdi til nye saksforhold.
- kan arbeide i gruppe med andre og ta del i en akademisk diskusjon av praktiske erstatningsrettslige problemstillinger med teoretiske implikasjoner, herunder kommentere og evaluere andre studenters juridiske analyser og selv motta og gjøre bruk av slike kommentarer.
- strukturere og komponere innholdet i et partsinnlegg i en erstatningssak og fremføre dette i en prosedyre knyttet til alminnelige erstatningsrettslige regler eller pasientskadeerstatning.
- kan drøfte erstatningsrettslige spørsmål i et rettspolitisk perspektiv, samt ta stilling til bruk av norsk erstatningsrett i relasjon til krav som følger av Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen.

Generell kompetanse

Studenten

- kan drøfte juridiske spørsmål som i høy grad må avgjøres på bakgrunn av rettspraksis og ulovfestede regler, og ha en metodisk forståelse for særlige argumentasjonsmåter som disse rettskildene forutsetter.
- kan drøfte og argumentere på en måte som fremhever og tar stilling til internasjonale rettskilders betydning for rettsområdet.
- har en oversikt over og forståelse for varianter av rettslig samspill mellom generelle lovfestede og ulovfestede regler og spesialregler.
- har oversikt over forholdet mellom de formelle reglene og hvordan et rettsfelt virker i praksis.
- har oversikt over særtrekk ved den norske rettskulturen.

Beskriv sammenhengen mellom læringsutbyttet, undervisningen og prøvingen.

Det er en nær sammenheng mellom forelesninger, digitale ressurser på emnet, arbeidsgrupper, storgrupper, obligatorisk kursoppgave og eksamen. Pensum, forelesninger og oppgaver vil bli inndelt i tematiske bolker. Fordypningen på spesialområder blir gjennomført etter gjennomgangen av de alminnelige reglene.

Forelesningene og digitale ressurser gir det første bidraget til de kunnskapskravene som er angitt i læringsutbyttet. Muntlig innsats i arbeids- og storgrupper, samt skriftlig innlevering av arbeidsoppgaver med tilhørende kommentering, bidrar til å etablere de skriftlige og muntlige ferdighetskravene i læringsutbyttet.

Den obligatoriske kursoppgaven representerer en analytisk fordypning gjennom aktiv bruk av rettskilder på både av kjente og ukjente spørsmål og bidrar til ytterligere utvikling av skriftlige ferdigheter innen faget.

Eksamen tilsvarer i stor grad den prøvingsformen som blir brukt i den obligatoriske kursoppgaven, men med noe mindre tilgang til kilder via Lovdata, og kan antas å ha en formativ effekt i tillegg til den summative effekten.

Emnet er det første kurset der studentene får karakteren A-F på ny studieordning. Det vil bli tilrettelagt for at studentene får en gradvis forståelse av hvilke krav som stilles til de ulike nivåene, men på en måte som ikke tar oppmerksomheten fra læringen på kurset forøvrig. Et virkemiddel i undervisningen kan være å presentere studentene for analyser knyttet til konkret problemløsning særlig på A og B nivået, og gjerne med eksempler fra tidligere anonymiserte eksamensbesvarelser. Den emneansvarlige og andre undervisere skal gi en konkret forklaring på hva de ulike kvalitetene i analysen er.

Den generelle kompetansen i dette faget gir et tilbygg til den kompetansen som skjer gjennom studieprogrammet i sin helhet.

Litteratur

Hovedlitteratur for emnet er obligatorisk felt; de andre er valgfrie. Normen er 30 - 60 sider pr. studiepoeng.

SU uttalte i sak 3/16-2: «SU ber om at det vurderes å ta med i emnemalen et vilkår om at hovedlitteratur ikke kan vedtas før den foreligger tilgjengelig i salg eller på annen måte.»

Informasjon om Litteraturkiosken, kompendier m.m. finner du her:

<https://www.uib.no/student/91985/kompendiene-er-n%C3%A5-digitale>

Hovedlitteratur

(Hovedbok) Nygaard, Skade og ansvar, 2007:

Kap. 1 Innledning og legislative hensyn s. 3-23.

Internasjonal påvirkning s. 24-26.

Forholdet til trygd og forsikring s. 31-55.

Kap. 3 Skadevilkåret s. 59-71.

Oppreisning s. 164-171.

Kap. 4 Personlig skyldansvar s. 172-219.

Ulovfestet objektivt ansvar s. 253-283.

Kap. 5 Adekvans/ Rettslig avgrensning i årsakssammenhengen s. 352-371.

Kap. 6 Skadelidtes medvirkning s. 385-391.

Lemping s. 400-411.

Hagstrøm/Stenvik, Erstatningsrett, 2019:

Kap. 6 Ansvar for andres skadeforvoldelse/arbeidsgiveransvar s. 229-252.

Kap. 8 Faktisk årsakssammenheng, typetilfeller s. 384-392, 399-412.

Kap. 10 Adekvanskriteriene ved psykisk skade s. 467-473.

Kap. 12 Utmåling generelt s. 540-547, 551-554, 558-567.

Særemne:

Kap. 7 Pasientskade s. 358-372.

Kjelland , Erstatningsrett, 2019:

Kapittel 3.3 Ansvar ved brudd på menneskerettighetene, s. 46-59.

Morten Nadim, «Forskning på personskadeerstatning i praksis», Tidsskrift for erstatningsrett, forsikrings og trygderett, 2015 s. 82-101.

Ken Oliphant, «Cultures of tort law in Europe, Journal of European Tort Law», 2012 s. 147-157.

Undervisningssted	- UiB
Undervisningssemester	- Vår
Undervisningsspråk	Norsk
Undervisningsformer og -metoder	
Undervisningsopplegget legger vekt på aktiv deltakelse fra studentene. Det vil bli tilrettelagt for aktiv forberedelse til alle undervisningsaktivitetene gjennom veiledning og ulike hjelpemidler i MittUiB.	
En stor del av oppgavene vil bestå i praktisk problemløsning basert på praktikumsoppgaver, der drøftelsene foretas ut fra et domstolsperspektiv. Særlig på storgruppene skal det imidlertid også anvendes andre oppgavetyper, slik at studentene får erfaring med prosedyre og rådgivning.	
Studentene blir lært opp til aktivt å bruke ulike kilder og Lovdata i sin analyse av dommer, på en måte som øker ferdighetene knyttet til skriftlig analyse i samsvar med læringsutbyttet.	
Emnet har obligatorisk oppgave	- Ja
Hvor lang er skriveperioden for den obligatoriske oppgaven?	Det vanlige er fire dager.
Andre obligatoriske undervisningsaktiviteter	
Andre obligatoriske aktiviteter er de vanlige på andre studieår i studieprogrammet: Arbeids- og storgrupper og innlevering av arbeidsgruppeoppgaver.	
Vurdering	
Vurderingsformen(e) må henge sammen med undervisningen og det generelle læringsutbyttet.	
Vurderingssemester	- Vår - Kontinuasjoneksamen i august
Vurderingsform(er)	- Skoleeksamen, 6 timer
Begrunnelse for vurderingsform	
Som tidligere angitt bruker studentene Lovdata underveis i undervisningen på emnet og på eksamen på en måte som bidrar til å utvikle ferdigheter knyttet til skriftlig analyse.	
Siden det til dels er den samme arbeidsform som brukes i forbindelse med arbeids- og storgruppeoppgaver, samt obligatorisk kursoppgave, virker eksamen og kursoppgavene sammen til å oppfylle læringsutbyttet i dette henseendet.	
Språk eksamensoppgave	Norsk
Språk eksamensbesvarelse	Norsk eller annet skandinavisk språk.
Karakterskala	A-F
Hjelpemidler til eksamen	
Det er ingen ekstra hjelpemidler ut over Lovdata som jeg antar vil være den vanlige ordningen for eksamen i den nye studieordningen.	
Programansvarlig	Studieutvalget har programansvaret for fakultetets studietilbud. Studieutvalget er delegert det koordinerende og overordnede ansvaret for fakultetets studietilbud. (Reglement for Det juridiske fakultet, § 9 pkt. 1.)
Evalueringsform	I henhold til retningslinjer for evaluering av emner ved Det juridiske fakultet.
Emnebeskrivelsen er utarbeidet av	Anne Marie Frøseth og Knut Tande

E-post anne.froseth@uib.no; knut.tande@uib.no

E-post anne.froseth@uib.no; knut.tande@uib.no

JUS222 Forvaltningsrett: Framlegg om litteraturliste

1. Bakgrunn

Gjeldande litteraturliste for emnet vart vedteke våren 2020, nær tre år før emnet skulle gå første gongen. Det vart signalisert at framlegget var høgst midlertidig. Dei emneansvarlege fremmer no sak om ny litteraturliste då endringane er så mange at saksførelegget elles kunne ha vorte svært uoversiktleg. (Undervisningsdekanen har per e-post 30.09.2022 akseptert denne framgangsmåten.)

Framlegget er vedlagt. Her knyter vi nokre kommentarar til det.

2. Vurderingar knytt til hovudlitteratur

Hovudlitteraturen er tematisk inndelt i «allmenn forvaltningsrett», «emne frå spesiell forvaltningsrett», «EØS-forvaltningsrett» og «forvaltningsetikk».

Som hovudbok i allmennforvaltningsrett blir det gjort framlegg om Eckhoff/Smith, Forvaltningsrett. Ho er heildekkjande og har nettopp korne i ny utgåve. Bernt/Rasmussen, Frihagens forvaltningsrett, vart brukt under JUS 111, men fokuserer primært på saksbehandlinga. Graver, Almennelig forvaltningsrett, utgjer tematisk eit fullverdig alternativ. Eckhoff/Smith er tidlegare brukt under JUS 123, og vi har alt i alt vurde*l*i denne boka som det beste alternativet per i dag. Bernt/Rasmussen og Graver blir ført opp under tilleggslitteratur.

For å illustrere og utdjupe samspelet mellom allmenn og spesiell forvaltningsrett, blir det teke med litteratur om miljøforvaltningsrett og helserett. Kapittel frå Bugge si lærebok i miljøforvaltningsrett blir brukt som tidlegare i JUS 123. Om helserett er sidetalet frå Kjørstad m.fl. Velferdsrett kutta ned-samanlikna med JUS 123 - til fordel for tekst frå ei offentleg utgreiing (NOU 2019: 14). Koplinga til allmenn forvaltningsrett er i NOUen tydelegare, samstundes som den rettspolitiske dimensjonen relatert til tvang som inngrepstype, blir styrkt. Nemnde justering er også naturleg som oppfølging av Rettsstaten gjennom utdjupeing av dei menneskerettslege perspektiva.

Emnet Forvaltningsrett skal oppøve studentane sin ryggmergsrefleks til å kjenne att EØS-rettslege problemstillingar. Som hovudlitteratur blir difor gjort framlegg om tekst om materiell EØS-rett frå Fredriksen/Mathisen, EØS-rett. Denne delen av boka er ikkje pensum i Rettsstaten. I tillegg blir gjort framlegg om 14 sider frå nemnde bok som gjeld forholdet til forvaltningsretten særskilt. Sjølv om desse sidene også er pensum under føregåande emne, er overlappen så liten at det bør gå greit.

Forvaltningsetikk blir integrert løpande i undervisninga. I forvaltningsretten er det tidvis ei flytande grense mellom juss og etikk. JF Bernt sin artikkel i FS Revsbech - som er plassert under allmenn forvaltningsrett - tematiserer dette. Ein av tekstane oppført under hovudlitteratur gjeld vidare vedtakskriving særskilt (Bernt/Bernt), elles er det meir allmenne spørsmål som blir reist i rettleiarar frå Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Eit e-læringskurs frå DFØ er tenkt brukt i undervisninga, og blir ikkje ført opp i litteraturlista.

3. Omfang m.m.

Det samla sidetalet er 1144, som ligg innanfor normen basert på studiepoeng. Ut frå gjeldande regelverk om opphavsrett (15-prosent-regelen m.m.) må studentane pårekne å kjøpe Eckhoff/Smith,

Forvaltningsrett, Søvig, Forholdsmessighetsvurderinger i forvaltningsretten og Bugge, Lærebok i miljøforvaltningsrett. Fredriksen/Mathisen, EØS-rett, vil studentane ha etter Rettsstaten.

Ein engelsk-språkleg artikkel om det EU-rettslege proporsjonalitetsprinsippet er teke inn som del av hovudlitteraturen. Elles vil det bli brukt materiale på engelsk i undervisninga, som dommar frå EMD. Slikt materiale er ikkje teke inn på litteraturlista, sjølv om det blir føresett lest i samband med oppgåveløysing.

Professor Bjørn Henning Østenstad har av praktiske grunnar underteikna på vegner av alle dei emneansvarlege.

Det juridiske fakultet, 07.10.2022

Forslag til vedtak:

Litteraturlisten for JUS222 Forvaltningsrett vedtas som foreslått av de emneansvarlige fra og med vårsemesteret 2023.

[Tilbake til saklisten.](#)

Vedlegg: Litteraturliste**Framlegg til litteraturliste for JUS222 Forvaltningsrett****Hovedlitteratur****Allmenn forvaltningsrett**

Torstein Eckhoff og Eivind Smith, Forvaltningsrett, 12. utg. 2022 (615 sider).

Karl Harald Søvig (red.): Forholdsmessighetsvurderinger i forvaltningsretten, 2015: kapitla 2, 5 og 10 (82 sider).

Jan Fridthjof Bernt, «God forvaltningsskikk – Forvaltningsretten nedenfra», i Mørup, S H / Madsen, H B og Jensen M H, Festskrift til Karsten Revsbech, 2020 s. 55–75 (21 sider)

Dag Wiese Schartum, «Jus og digitalisering», Lov og Rett, 2021 s. 92–109 (18 sider)

Emner frå spesiell forvaltningsrett

Asbjørn Kjørstad, Aslak Syse og Morten Kjelland, Velferdsrett I, 7. utg. 2022: kapittel 5 og 10 (berre punkt 10.6) (70 sider)

NOU 2019: 14 (Tvangsbegrensingsloven) kapittel 7, 13, 14 (punkt 14.1 og 14.2) og 15 (38 sider)

Hans Chr. Bugge, Lærebok i miljøforvaltningsrett, 6. utg. 2022: kapittel 7, 8 og 9 (132 sider)

EØS-forvaltningsrett

Halvard Haukeland Fredriksen og Gjermund Mathisen, EØS-rett, 4. utg. 2022, kapittel II, punkt 1, 2 og 3 og kapittel V, punkt 2 (86 sider)

Paul Craig, EU-administrative Law, 3. utg. 2019, kapittel 19: Proportionality I: EU (27 sider).

Forvaltningsetikk

Jan Fridthjof Bernt og Camilla Bernt, God forvaltningsskikk: rettssikkerhet, kommunikasjon og konfliktforståelse i forvaltningen, 2018, punkt 4.6.4 (3 sider).

Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2019: «Om forholdet mellom politisk ledelse og embetsverk. Syv plikter for embetsverket» (33 sider).

Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2017: «Ethiske retningslinjer for statstjenesten» (17 sider).

Tilleggs litteratur

Hans Petter Graver, Alminnelig forvaltningsrett, 5. utg. 2019. (Eit heildekkjande alternativ til Eckhoff/Smith som hovudbok om allmenn forvaltningsrett.)

Jan Fridthjof Bernt og Ørnulf Rasmussen, Frihagens Forvaltningsrett, 2. utg. 2010. (Er utfyllande om saksbehandlingsreglane, særleg forvaltningslova.)

Karl Harald Søvig (red.): Forholdsmessighetsvurderinger i forvaltningsretten, 2015 (kapitla som ikkje er sett opp som hovudlitteratur).

Eivind Smith (red.), Våre perifere domstoler, Bergen 2022, kapittel 3 og kapittel 7 om domstolenes funksjon og rolle som kontrollinstans i forvaltningssaker.

Roald Hopsnes og Bjørn Henning Østenstad, Oppgavebok i Forvaltningsrett I, Kursoppgaver, Oppgaver for Selvstudium, Juridisk Metode Og Oppgaveteknikk. 2. utg. 2011.

Legalitetsprinsippet – meir djuptloddande enn hovudlitteraturen:

- Roald Hopsnes og Raymond Solberg: «Legalitetsprinsippet», Jussens Venner, 2005 s. 77–155.
- Jan Fridthjof Bernt: «Legalitetsprinsippet og andre hjemmelsspørsmål i den offentlige rett – noen prinsipielle betraktninger», i Lov og frihet – festskrift til Johs. Andenæs på 70-årsdagen, Bratholm, Anders/Christie, Nils og Opsahl, Torkel (red.), 1982 s. 509–526. Også trykt i Jussens Venner, 1983 s. 119–135.
- Bjørn Henning Østenstad, «Sårstelldommen (Rt. 2010 s. 612) – prejudikat for kva?», Lov og Rett, 2014 s. 484–501.

Forvaltningsskjønn vs. rettsbruksskjønn – meir djuptloddande enn hovudlitteraturen:

- Marius Stub: «Om «fjordlaksformelen» og forvaltningens subsumsjonsfrihet – En kommentar til Hans Petter Graver», Lov og Rett, 2008 s. 166–181.
- Hans Petter Graver: «Fjordlaksformelen og forvaltningens vurderingsfrihet», Lov og Rett, 2007 s. 365–374.

Nærare om personell kompetanse

- Tarjei Ellingsen Røsvoll, «Delegering i forvaltningsretten – Et spørsmål om styring?», Jussens Venner, 2020 s. 234-264

Nærare om EØS-forvaltningsrett

- Christoffer Conrad Eriksen og Halvard Haukeland Fredriksen, Norges europeiske forvaltningsrett, 2019. (Utdjupande om krava til saksbehandlinga etter EØS-forvaltningsretten.)
- Helge Syrstad, «EØS-avtalen og norsk forvaltningsrett – en oversikt», Jussens Venner, 2003 s. 345–359
- Bjørnar Alterskjær og Niels Fenger, «EØS-rettens betydning for norsk forvaltningsrett», Jussens Venner, 2006 s. 171 – 192

Kommentarutgåver som oppslagsbøker ved meir djuptgåande problemløysing:

- Geir Woxholth, Forvaltningsloven, Kommentarutgave. 5. utg, 2011 Kristian Brandt mfl., Offentleglova, Lovkommentar, 2018.

[Tilbake til sakslisten.](#)

JUS214 Tings- og immaterialrett

Forslag om å unnlate obligatoriske kursoppgave V-2023 samt forslag om endringer i læringskrav

Obligatorisk kursoppgave

Som fagansvarlige i JUS 214 Tings- og immaterialrett ønsker vi å gå bort fra ordningen med obligatorisk kursoppgave.

Begrunnelsen er at kursets plassering i siste del av vårsemesteret, som inkluderer påskeferien og en rekke fridager i mai, skaper utfordringer både praktisk og pedagogisk. Vi anser det som lite hensiktsmessig at studentene skal måtte bruke en tilnærmet hel undervisningsuke på å skrive en heldags obligatorisk kursoppgave, etter bare 2 uker med undervisning.

Erfaringen fra i fjor var at kursoppgaven kom veldig tidlig, noe som også medførte at undervisningen måtte tilpasses oppgaven, som igjen førte til at vi måtte innom ganske mange emner i den korte tiden som stod til rådighet før kursoppgaven.

Vi ønsker i stedet å øke antall innleveringer av arbeidsgruppeoppgaver fra 3 til 4 sammenlignet med v-2022.

Endringer i emne- og læringsutbyttebeskrivelse

Dersom ovenstående forslag om å unnlate obligatorisk kursoppgave i V-23 godkjennes, må det foretas en mindre endring i emne- og læringsutbyttebeskrivelsen:

1. Under emner studentene «skal kunne gjere greie for»:

«Reglane om opphavsrettar, varemerker og patenter sitt vern mot utnytting frå andre (inngrepsspørsmålet)»

skal lyde

«Reglane om opphavsrettar, varemerker sitt vern mot utnytting frå andre (inngrepsspørsmålet)»

2. Under emner studentene «skal kunne beskrive»:

«vilkåra for etablering av opphavsrett, varemerkerett og patentrett og innhaldet i disse einerettane»

skal lyde

«Vilkåra for etablering av opphavsrett, varemerkerett og patentrett og innhaldet i desse einerettane samt reglane om patentrettar sitt vern mot utnytting frå andre (inngrepsspørsmålet)»

3. I tillegg utgår følgende avsnitt:

«Emnet har ei obligatorisk oppgåve. Målet med den obligatoriske oppgåva er å oppnå fordjuping og oppøving av evna til å løysa eller framstilla rettsspørsmål innanfor faget, på ein sjølvstendig måte, ved bruk av rettskjeldene.»

og

«I løpet av kurset skal det leverast svar på ei obligatorisk oppgåve. Tidsramma for oppgåva vert gjort kjend ved kursstart. Ordgrensa er 3000 ord, og den må være godkjend før studenten kan ta avsluttande eksamen.»

Vennlig hilsen

Tore Lunde

Torger Kielland

Forslag til vedtak:

1. I vårsemesteret 2023 skal det ikke leveres obligatorisk kursoppgave i JUS214 Tings- og immaterialrett. Antall innleveringer av arbeidsgruppeoppgaver økes i stedet fra tre til fire.
2. Emnebeskrivelsen endres i tråd med forslaget i saksnotatet.

[Tilbake til saklisten.](#)

Emneansvarlig JUS134 Rettshistorie og komparativ rett og JUS232 Komparativ rett og rettshistorie

Professor Sören Koch er emneansvarlig i JUS134 Rettshistorie og komparativ rett. Emnet blir i ny studieordning av 2021 videreført som JUS232 Komparativ rett og rettshistorie.

Koch har fremsatt forslag om at professor Anna Nylund inntreer som medemneansvarlig i begge emner.

Forslag til vedtak:

Professor Anna Nylund trer inn som emneansvarlig i JUS134 og JUS232 sammen med professor Sören Koch.

[Tilbake til saklisten.](#)

Endring av litteraturliste for JUS134 Rettshistorie og komparativ rett

De emneansvarlige i JUS134 har fremsatt forslag om endring i litteraturlisten. Da det er tale om større endringer i hovedlitteraturen, legges saken frem for SU.

Foreslått hovedlitteratur utgjør 642 sider og emnet er på 10 studiepoeng. Hovedlitteratur skal ha et omfang på mellom 30 til 60 tekstsider per studiepoeng, jf. Studieplan for studieordning av 2003.

Begrunnelse for endringen:

Nåværende pensum i rettshistorie er i all hovedsak "Speculum legale" av Jørn Øyrehagen Sunde. Den behandler i all hovedsak rettsutviklingen til 1814, derfor er det vanskelig å trekke linjene til dagens rettstilstand. Selv om en lærebok i rettshistorie ikke blir foreldet på samme måte som en lærebok i materiell rett, synes vi at det likevel er behov for regelmessige, om ikke like hyppige, oppdateringer. Blant annet mangler boken sentrale hjelpemiddel som stikkordsregister, noe som er blitt svært vanlig og som studentene bruker i større grad enn tidligere.

Dag Michalsens bok omfatter hele rettshistorien, fra tidenes morgen. Med tanke på at den tidlige rettshistorien, før cirka år 1200, er av mindre betydning for dagens rettstilstand, bortsett fra kanskje romerretten, mener vi at det er forsvarlig å utelukke tiden før 1200.

Michalsens bok har også den fordelen at den behandler både Norge og andre land, og passer derfor utmerket inn i et fag som knytter sammen rettshistorie og komparasjon. Boken utfyller de linjene som kapitlet om norsk rettskultur i Comparing Legal Cultures og artikkelen om norsk og tysk metode trekker mellom den norske og andre rettskulturer.

Forslag til vedtak:

Litteraturlisten for JUS134 Rettshistorie og komparativ rett endres i tråd med forslaget fra de emneansvarlige fra og med vårsemesteret 2023.

[Tilbake til saklisten.](#)

Vedlegg: Forslag til ny litteraturliste for JUS134.

Innføringslitteratur

- Nelken. (2004). *Using the Concept of Legal Culture*. <http://www.escholarship.org/uc/item/7dk1j7hm>
- Michaels. (2012). Legal Culture. I Michaels & Max Planck Institute for Comparative and International Private Law (Red.), *The Max Planck encyclopedia of European private law Vol. 2: Bd. Vol. 2* (s. XXXIV s., s. 979–1949). Oxford University Press. <https://litteraturkiosken.uib.no>

Hovudlitteratur

- Søren Koch (1975-) (redaktør/forfatter). (2020a). *Comparing legal cultures* (Koch & J. Ø. Sunde, Red.; Revised and extended 2nd edition). Fagbokforlaget. s. 23-38, 41-67, 71-98, 105-143, 221-266, 333-386, 471-508 (241 sider)
- Helland, & Koch, S. (Red.). (2014a). *Nordic and Germanic legal methods : contributions to a dialogue between different legal cultures, with a main focus on Norway and Germany*. Mohr Siebeck. <https://litteraturkiosken.uib.no>. S. 267-322 (55 sider).
- Sunde. (2005a). ~~*Speculum legale : rettsspegele : ein introduksjon til den norske rettskulturen si historie i eit europeisk perspektiv*~~. Fagbokforl.
- Sunde, & Skodvin, K. E. (Red.). (2010a). *Rendezvous of European legal cultures*. Fagbokforl. <https://litteraturkiosken.uib.no>. S. 45-59 (14 sider)
- Michalsen. (2011). *Rett : en internasjonal historie*. Pax. S. 212-467 (255 sider)
- Koch (2015). *Consequences of changing expectations to law and its institutions Illustrated by the role and background of judges in Norway*. Tijdschrift Voor Rechtsgeschiedenis- Revue D Histoire Du Droit-The Legal His, BRILL ACADEMIC PUBLISHERS. Sider: 461-486 (25 sider).
- Sunde (2014). *Daughters of God and counsellors of the judges of men : changes in the legal culture of the Norwegian realm in the High Middle Ages*. Brepols. Sider: [131]-183 (52 sider).

Tilleggs litteratur

- Søren Koch (1975-) (redaktør/forfatter). (2020b). *Comparing legal cultures* (Koch & J. Ø. Sunde, Red.; Revised and extended 2nd edition). Fagbokforlaget. S. 149-190, 783-803
- Helland, & Koch, S. (Red.). (2014b). *Nordic and Germanic legal methods: contributions to a dialogue between different legal cultures, with a main focus on Norway and Germany*. Mohr Siebeck. S. 1-22, 44-70, 99-140, 188-222, 344-366

- Zimmermann. (2005). Characteristic aspects of the German legal culture. I Reimann & J. Zekoll (Red.), *Introduction to German law* (2nd ed., s. 1–52). Kluwer.
- ~~Koch. (2015). Consequences of changing expectations to law and its institutions illustrated by the role and background of judges in Norway. *Tijdschrift Voor Rechtsgechiedenis Revue D Histoire Du Droit The Legal His*, 83(3–4), 461–486. <https://doi.org/10.1163/15718190-08334P06>~~
- Koch. (2016). Løfte og aksept ; naturrettens innflytelse på fortolkningen av NL 5-1-1 og 5-1-2 på 1700-tallet. *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 129(4), 337–371.
- Zweigert. (1998). *Introduction to comparative law* (Kötz, Red.; 3rd rev. ed.). Clarendon Press.
- Van Hoecke, & Warrington, M. (2010). Legal cultures, legal paradigms and legal doctrine : towards a new model for comparative law. I Del Mar (Red.), *The Library of essays in contemporary legal theory Vol. 3 Legal theory and the legal academy: Bd. Vol. 3* (s. 291–332). Ashgate. <https://biblio.ugent.be/publication/1110231>
- Baker. (2019). *An introduction to English legal history* (Fifth edition). Oxford University Press. Kap. 5 s. 78-103, kap. 6 s. 114-120, kap. 10 s. 165-183, kap 12. s. 206-235.
- ~~Michalsen. (2011). *Rettt : en internasjonal historie*. Pax.~~
- Sunde. (2005b). *Speculum legale : rettspegelen : ein introduksjon til den norske rettskulturen si historie i eit europeisk perspektiv*. Fagbokforl. Kap. 6-8, 10-14, 23, 29, 31-32, 41-43, 52-53.
- Sunde, & Skodvin, K. E. (Red.). (2010b). *Rendezvous of European legal cultures*. Fagbokforl. S. 11-28, 97-131, 183-193.